

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІВЕНТ-ІНДУСТРІЇ, КУЛЬТУРОЛОГІЇ
ТА МУЗЕЄЗНАВСТВА

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

на тему:

**СУЧАСНІ ДІТИ: СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ РІЗНИХ ФОРМ
РОБОТИ З НИМИ**

Виконала: здобувачка вищої освіти

I бакалаврського рівня

галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

спеціальності 034 - «Культурологія»

Чиж Катерина Вікторівна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Дзюбишина Наталя Богданівна

Рецензент: кандидат педагогічних

наук, доцент, завідувач кафедри

образотворчого та декоративно-

прикладного мистецтва

Сташук Олександр Андрійович

Рівне 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ АУДИТОРІЄЮ.....	11
1.1.Діти, як соціокультурний феномен в поглядах науковців.....	11
1.2.Роль дозвіллевої діяльності у формуванні особистості сучасної дитини.....	22
1.3.Сучасні привабливі форми культурної діяльності дитячої аудиторії....	33
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ АУДИТОРІЄЮ (НА ПРИКЛАДІ САРНЕНЩИНИ).....	42
2.1.Характеристика культурних форм спрямовану на дитячу аудиторію в КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості» м. Сарни.....	42
2.2.Цілісні ціннісні орієнтації дитячої аудиторії в сучасних умовах мистецьких закладів м. Сарни.....	51
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	63
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність дослідження теми. Швидкі темпи розвитку в сучасному суспільстві, стрімкий розвиток гуманізації та інноваційних технологій актуалізували питання забезпечення повноцінного розвитку особистості в інтелектуальному, фізичному та духовному плані. Зважаючи на це, зростає роль освіти, позакласної та дозвіллевої діяльності для сучасних дітей. Адже дозвілля – це та сфера суспільного життя, в якій людина робить власний вибір і визначає свої дозвіллеві інтереси та захоплення. Підвищення якості дозвілля дітей у закладах культури є актуальним і соціально важливим.

У новій соціально-економічній та культурній політиці нашої країни науково обґрунтована система культурно-дозвіллевої діяльності охоплює вільний час дітей і покликана не лише враховувати їхні природні здібності, а й створювати сприятливі умови для творчого розвитку та формувати в повноцінного громадянина України для перебудови свого національного характеру, способу мислення та світогляду

Тому сьогодні дуже важливо розвивати інноваційну систему цілеспрямованого, довготривалого виховання суспільних потреб дітей, зокрема, адекватного дозвіллевого виховання, пов'язаного зі сприйняттям і відтворенням культурних цінностей, а також відповідної підготовки майбутніх педагогів до ефективного навчання. організувати культурне дозвілля підростаючого покоління з урахуванням нових тенденцій у соціокультурній сфері українського суспільства.

Унікальну роль і значення в різних формах організації роботи сучасних дітей мають заклади культури та дозвілля. Висвітлено важливість інноваційних підходів до роботи з сучасними дітьми на регіональному рівні з урахуванням останніх зрушень, які відбуваються і найбільш яскраво проявляються у феномені дітей. Становище дітей в українському суспільстві

характеризується відсутністю певних умов, матеріальних і духовних ресурсів, необхідних для розвитку кожної дитини. Тому погляди науковців на проблему сучасних дітей та специфіку організації різних форм роботи з ними є актуальними

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як об'єкт наукового пізнання дитинство знаходиться в центрі уваги дослідників різних дисциплін вітчизняних та зарубіжних дослідників. Розглядають проблеми дитинства з філософської, соціологічної, психологічної, культурної та педагогічної точки зору.

На сьогоднішній день, коли в Україну відбулося вторгнення російських військ, які принесли з собою кровопролиття, біль та страждання, перекреслили мрії молоді та життя всіх українців, із цих причин, російські автори у нашій роботі розглядатись не будуть.

У працях сучасних вітчизняних науковців досліджуються різні аспекти проблеми дитинства та форми його реалізації. Розвиток ідей формування гармонійної особистості досліджували А. Бойко [34], А. Корнієнко [34], В. Мачуський [34], В.Кірсанов [29], Т. Ковальчук [30] та ін.

Вітчизняні педагоги зосереджували увагу щодо питань виховного впливу дозвілля на процес формування підростаючого покоління, зокрема О. Безпалько [10], А. Воловик та В. Воловик [17], Н.Флегонтова [77] та ін.

Розвиток і реалізацію ідей дитинства у вітчизняній педагогічній думці представлено працями І. Бех [8], Р. Малиношевський [67], де розглядаються питання дитинства в контексті розвитку національної освіти й виховання.

Предметом уваги О. Бойко [9], Н. Кочубей [37] є висвітлення різноманітних аспектів онтогенезу дитинства, коли засвоюються суспільні цінності й норми, закладаються основи світогляду і загальної культури дитини.

Необхідно вказати на доцільність розуміння дитинства і дитини спеціальними науками культурологічного знання, що знайшли висвітлення у

роботах А. Богуш [23], Л. Варяниці [23], С. Волкова [22], Т. Гаєвської [22], Я. Левчук [22], С. Гребінь [21], І. Загарницької [26], В. Сіткар [66].

Різноманітні питання сучасної дитини з позицій культурологічних підходів, описують у своїх працях Н. Брижак [13], В. Молочний [9], О. Безпалько [7], С. Лупаренко [51].

Зокрема було встановлено, що дозвілля є специфічною сферою соціалізації та інкультурації особистості, про що заявлено у роботах А. Воловик [17], Л. Шелествої [24], В. Пічі [53], Н. Бабенко [4], В. Бочелюк [11], І. Петрової [54], С. Філімонова [74] та ін.

Питання організації дитячого дозвілля розглянуто у працях Л. Веклюк [16], Л. Шелестова [24], Н. Чиренко [22].

Проблеми моделювання культурно-дозвіллевих процесів, дозвіллевих технологій досліджувались у напрацюваннях С. Волкова [18], Т. Кендо [31], Ю. Ключко, Н. Самойленко, Л. Костенко [35].

Акцентування на культурному аспекті дозвіллевих установ дитячої творчості розглянуті у дослідженнях В. Мачуського [80], І. Петрової [56].

Вивчення змісту організації різних форм роботи з дітьми розглядали С. Волков [22], В. Чорновалюк [78], О. Карпенко [68], В. Молочний [75], О. Безпалько [75], Л. Чупрій [79], Н. Цимбалюк [81] та ін.

На основі дозвілля діти можуть розкрити свої природні потреби в свободі та через активну діяльність максимально самовиразитися. Вище згадані науковці розглядають питання моделювання культурно-дозвіллевих процесів в роботі з дітьми, підкреслюючи на важливості культурних чинників дозвіллевих практик лише нової якості.

Теоретичні та практичні засади культурологічного підходу у підготовці педагога до виховної діяльності досліджували у співавторстві С. Машкіна, Т. Усатенко, Л. Хомич, Т. Шахрай [71], Н. Флегонтова [77], О. Мелентьєв [48].

Монографічні та дисертаційні дослідження становлять окрему групу робіт, які надають більш глибоке бачення проблеми.

Функціонування клубних закладів сучасного простору Рівненщини, їх соціально-культурну природу всебічно висвітлено в монографічному дослідженні відомого вченого, доктора культурології, професора РДГУ С. Виткалова, під редакцією професора РДГУ В.Г. Виткалова [19]. Вищеозначена проблема відображена у низці фахових статей автора.

У колективній монографії науковців І.Петрової, Д.Солохи, М. Ткач, О. Олійник досліджено культурно-дозвіллеву діяльність у сучасному світі [38].

У монографії дослідниці А. Богуш представлено результати теоретичних та експериментальних досліджень різних аспектів вивчення проблеми дітей і дитинства, зокрема соціалізації. А.М.Богуш у співавторстві з Н. Гавриш розглянули загальні підходи до вивчення феномену сучасного дитинства [23].

Цінними для нас є дослідження авторського колективу А. Бойко, А. Корнієнко, О. Литовченко, О. Любич, В. В. Мачуського. Матеріали містять ґрунтовний аналіз теоретичних положень щодо впровадження аксіологічного підходу в позашкільній освіті [9]. У виданні висвітлено суттєві аспекти розвитку позашкілля в контексті сучасних освітніх тенденцій, теоретичні засади виховання дітей та учнівської молоді у позашкільних навчальних закладах на основі аксіологічного підходу; проаналізовано виховні можливості таких закладів.

І.І. Загарницька [27], С. Гребінь [21], С. Лупаренко [44] свої дисертації присвятили теоретичним питанням характеристики феномену дитинства у взаємодії наукових підходів. Поглиблено значення потенціалу особистості і динамічного розвитку держави в контексті сучасних цивілізаційних змін.

Наукові і практичні здобутки С. М. Волкова, Т. І. Гаєвської, Я. М. Левчук представлені у спільній монографічній праці щодо системного підходу вивчення традиційної і сучасної субкультури дитинства.

Дослідниками окреслено методологічні та практичні засади системних досліджень щодо становлення особистості сучасної дитини [22].

Збагачують дослідження монографія Л. Костенко, де реперезентовано позашкільну освіту України у різних формах [35].

Монографічне дослідження Т. І. Ковальчук, Т. Ф. Мельничук розглядають організацію роботи у сфері дозвілля [52].

Заслуговують на увагу праці Н. Цимбалюк, присвячені методиці культурно-дозвілєвої діяльності, а також розробці регіональних моделей дозвілєвої діяльності населення України [82]. Зокрема, варте уваги розроблене дослідницею положення про наявність явища регіоналізації в площині культурного дозвілля.

У нашому дослідженні використано значний **обсяг джерельної бази**. Зважаючи на фактичну відсутність наукових розробок регіонального спрямування щодо висвітлення нових форм роботи дозвілєвої установи КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості» м. Сарни (далі ЦДЮТ), у роботі використано відповідну джерельну базу, основою якої стали матеріали діяльності ЦДЮТ м. Сарни, сценарні плани роботи установи за періоди (2019-2021рр.), звітність гурткових відділів та афіші [87-91].

Також ми звертались до архівних матеріалів ЦДЮТ м. Сарни, які викладені на сайті [42] та сторінці у мережі Facebook установи [43], сайту відділу культури і туризму Сарненської районної державної адміністрації [64]. Матеріали керівних органів культури, використані в роботі, посилання на які також представлено в тексті нашого дослідження.

Однак, значна кількість опублікованих теоретичних розробок і обмеженість практичного матеріалу з проблем, пов'язаних з соціалізацією дозвілля дітей та зведення його переважно до реалізації виховної функції, істотно знижує ефективність практичних заходів у сфері дозвілля та й проблематика організації різних форм роботи з сучасними дітьми на

регіональному рівні залишається недостатньо висвітленою, що й спричинило інтерес до теми.

Об'єктом дослідження є діти як багатоаспектний соціокультурний компонент сучасності.

Предметом дослідження - практики організації різних форм роботи з сучасними дітьми.

Метою роботи є сучасні діти: специфіка організації різних форм роботи з ними.

Завдання роботи:

- окреслити актуальні теоретико-методологічні основи осмислення роботи з дитячою аудиторією у світлі сучасного соціокультурного знання;
- з'ясувати специфіку дослідження сучасні діти, як соціокультурний феномен в поглядах науковців;
- визначити роль дозвіллевої діяльності у формуванні особистості сучасної дитини;
- виявити сучасні привабливі форми культурної діяльності дитячої аудиторії;
- проаналізувати специфіку роботи з дитячою аудиторією на прикладі Сарненщини;
- здійснити характеристику культурних форм спрямованих на дитячу аудиторію в КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості» м. Сарни;
- виявити ціннісні орієнтації дитячої аудиторії в сучасних умовах Сарненщини.

Методи дослідження. Нами було використано комплекс загально-наукових методів: аналіз, синтез, дедукція, порівняння, узагальнення – для дослідження та аналітичної обробки наукових робіт та джерел та формування понятійного апарату, висновків та узагальнень.

Робота ґрунтується на загально-наукових принципах: логічності, об'єктивності, усебічності й цілісності вивчення соціокультурних процесів і явищ.

Наукова новизна дослідження полягає у формуванні концепції дитинства як соціокультурного феномену, на основі чого розкрито сутнісний взаємозв'язок основних чинників, що обумовлюють його розвиток в умовах технізації, а також окреслено закономірності особистості сучасної дитини в існуючих соціокультурних умовах позашкільної освіти.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що зібраний і опрацьований матеріал може бути використаний в роботі з дітьми у закладах клубного типу, фахівцями культурно-дозвіллевих установ, у вдосконаленні організації дозвіллевої та ігрової діяльності дітей.

Апробація окремих аспектів бакалаврського дослідження здійснена шляхом **опублікування статті** у науко-метричному збірнику:

Чиж К. Сучасні діти: специфіка організації різних форм роботи з ними. *Актуальні питання культурології: альм. наук. т-ва «Афіна»*. Рівне : РДГУ, 2021. Вип. 21. та тезах наукової доповіді:

Чиж К. Сучасні діти: специфіка організації різних форм роботи з ними.

Структура роботи: розробка даної проблематики складається зі вступу, основної частини, що має два розділи, висновків, списку використаної літератури та додатків.

У **вступі** обґрунтовано важливість актуальності обраної теми дослідження, виявлено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, наукову новизну та практичну значимість проведеної роботи.

У **першому** розділі «Теоретико-методологічні основи роботи з дитячою аудиторією» окреслено наукову думку щодо дитячої аудиторії у світлі сучасного соціокультурного знання.

Другий розділ «Специфіка роботи з дитячою аудиторією (на прикладі Сарненщини)» висвітлює характеристику культурних форм спрямованих на

дитячу аудиторію в КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості» м. Сарни, виявлено провідні ціннісні орієнтації дитячої аудиторії в сучасних умовах.

У **висновках** підведено узагальненні підсумки стосовно проведеного дослідження.

Загальний обсяг роботи складає 83 сторінки, з яких основного тексту - 63 сторінки.

Список використаної літератури нараховує 92 назви.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ АУДИТОРІЄЮ

1.1. Сучасні діти, як соціокультурний феномен в поглядах науковців

Процеси глобалізації, що спостерігаються у світі, мають значний вплив на розвиток дитини. Сучасні діти дорослішають у інших економічних, моральних, побутових умовах, які необхідно враховувати для створення сприятливого середовища виховання дитини як носія дитинства, що виступає важливою складовою розвитку української нації. В таких умовах соціального розвитку виникає необхідність розробки методологічних засад різноманітних соціокультурних вимірів феномену дитинства.

У світлі цього питання дитинства в сучасному науковому обсязі знань стали домінуючими. Своєрідність явищ дитинства посилює його значення як об'єкта наукового дослідження. Тому питання дітей і дитинства в культурології не можна розглядати без чіткого розуміння природи дітей, дитинства, особливостей формування поглядів на дане поняття. Важливо зазначити, що хоча існує багато наук, які розглядають поняття дітей з різних точок зору, вивчення дітей як носіїв дитинства є новим напрямом у соціокультурному навчанні. Як вказують А. Богуш, Н. Гавриш та ін. конкретні деталі дитинства досліджуються дослідниками рідко, і немає науки, яка б розглядала дітей як окрему галузь знань [23].

Проведено соціокультурний аналіз концепції феномену дітей для підтвердження загального теоретичного знання та визначення його місця в сучасній культурології. Аналіз стану наукової розробки проблеми дозволяє визначити, що проблеми дитинства рідко досліджуються в працях сучасних вчених. З філософської, психолого-педагогічної літератури ми знаємо, що дитинство — це історичне явище, зміст і тривалість якого змінювалися протягом століть. Кожному історичному періоду відповідає соціокультурний

статус дитинства, що характеризується його віковою обмеженістю, вирішальним характером ставлення суспільства до дитинства, регламентацією взаємовідносин світу дорослих зі світом дитини [44]. Як відомо, дитинство – це період у житті людини, та по суті її підготовка до дорослого життя, самостійної роботи, в тому числі й на найперших етапах життя людини.

Проте теоретичне осмислення спеціального соціокультурного поняття «дитинство», тлумачення його сутності свідчать про те, що дитинство як явище соціальної картини світу є універсальним і визнано багатьма науками (філософією, психологією, педагогікою, суспільствознавства, історії, етнографії), але маловивчене. У світлі цього існують різні погляди на характер і тривалість дитинства. Згідно з посиланнями, дитинство визначається як певний вік зі своїми межами та особливостями.

Наприклад, за сучасним українським тлумачним словником) [15], дитинство, це — «дитинство, стан дитини до повноліття». У філософській літературі термін «дитинство» рідко розглядається абстрактно.

Отже, дитинство як філософське явище — без фіксованої форми є мірилом людських здібностей. Саме фундамент, закладений у житті людини, формує її в особистість до того, як вона розгорнеться [44].

Дослідження психологів (Л. Виготський, Д. Ельконін та ін.) показали, що дитинство є соціокультурним явищем зі специфічними історичними характеристиками та історією розвитку. На характер і зміст окремих періодів життя дитини (від народження до підліткового віку) (10-11 років) впливають також специфічні соціально-економічні та етнокультурні особливості суспільства, в якому дитина росте, а також соціально-виховні системи. Все задано суспільством, а людська природа дитини відтворює якість [44].

У дослідженнях сучасної наукової філософії, психології та педагогіки дитинство розглядається як фундаментальна екзистенційна вимога і по суті творчий феномен людського буття та особистості. Психологи поділяють

дитинство на два умовні періоди: перше дитинство - дошкільний етап, а друге дитинство - молодший шкільний період.

На думку А. Богуш, цей поділ бере свій початок з етнопедagogіки, оскільки до першого дитинства належить дошкільне – веселе, безтурботне шкільне життя [12, с. 15]. Межею дитинства є перехід дитини в підлітковий вік. А. Богуш каже, що головною характеристикою дитини в цей час є зміна тієї чи іншої форми поведінки, тобто зовнішнього вигляду, а не риси особистості. [12, с. 15]. Тому зазначимо, що дитинство – це період онтогенезу людини від народження до підліткового віку (10-11 років), який має біологічну основу і опосередкований соціокультурними факторами, протягом якого фізичний і психічний розвиток особистості відбувається інтенсивно, формуючи її вищий психічний розвиток. функція. соціалізація особистості готує її до майбутнього життя. Саме в дитинстві закладаються основи індивідуальної діяльності та особистісних якостей, людських цінностей, які визначають якість життя в майбутньому.

У законодавчій літературі поняття «дитина» тлумачиться так: «дитина» — це «період розвитку людини до повноліття» (Закон України “Про охорону дитинства” від 26.04.2001 р. № 2402-III) [61] . Дослідженням сучасних дитячих проблем є теоретична праця вітчизняних вчених, виокремлюючи монографію «Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку» (2006) (автори: Алла Богуш, Людмила Варяниця, Наталія Гавриш, Світлана Курінна, Інна Печенко) [23], акцентуючи увагу на особливостях процесу соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку та формуванні соціально-комунікативних здібностей дітей на ранніх етапах соціалізації. А. Богуш трактує «дитинство» як динамічну соціальну творчість у межах вікових етапів від народження до зрілості, зі специфічними характеристиками, з власною субкультурою та засноване на особливих соціальних зв'язках і стосунках [23, с. 84].

Заслуговує на увагу дисертація Світлани Лупаренко «Проблема дитинства у вітчизняній педагогічній думці ХХ століття» (2016) [44], в якій аналізується теорія та виховна думка дитинства, узагальнено його практичний досвід реалізації в ХХ ст. розглянуто деталі дитинства. Опис деяких досягнень досліджень дитячої проблематики висвітлює тенденції розвитку науково-педагогічних знань у ХХІ столітті. Суть цієї категорії полягає в тому, що зараз у науковому середовищі зростає інтерес до аналізу дитинства, що є теоретичним розглядом його характеристик. С. Лупаренко зазначає, що саме цей концептуальний розгляд дитинства формує політику сучасної модернізації освіти. Натомість практики в кінцевому підсумку використовують лише одну теорію, яка, як правило, містить твердження про деякі особливості сучасних дітей, які є своєрідними та відмінними від характеристик попередніх поколінь [44].

Основне визначення проблеми аналізує М. Скрипник на основі культурологічних, філософських, психолого-педагогічних ресурсів [67, с. 3]:

- «Діти» - особи віком до 10-11 років, які мають певні психологічні особливості: природну допитливість, потребу в активній діяльності тощо;

- «Дитинство»: - цінний і неповторний період онтогенезу людини, від народження до юності, протягом якого під впливом генетичних, соціокультурних та виховних факторів відбувається поглиблений розвиток соціалізації та особистості;

- період життя людини, який закладає основи діяльності особистості та особистісних якостей, цінностей, що визначають якість життя в майбутньому;

- період, коли людина найбільш вразлива до впливу навколишнього середовища, соціального, психологічного та фізичного насильства;

- на всіх етапах існування дитинство характеризується постійною орієнтацією на світ дорослих, потребою брати участь і взаємодіяти з суспільством;

- виражає в дії та мові набір подій, процесів, соціальних інститутів і соціальних практик, пов'язаних з дітьми; цей набір формується і підтримується суспільством, і постійно оновлюється дітьми в процесі засвоєння соціальних понять та інтеграції в суспільство. .

На основі розкриття методичних підходів до вивчення дітей (історична педагогіка, історія, антропологія-гуманізм, системна цілісність, синергетика, індивідуальна активність, цивілізація, культура, аксіологія) С. Лупаренко уточнює, що «діти» (особа віком до 10–11 років, з певними психологічними характеристиками: відкритість світу, справжнє спілкування, допитливість, увага, потреба в активності діяльності) і «дитинство» (унікальний період онтогенезу людини від народження до підліткового віку), протягом якого відбувається інтенсивний розвиток соціалізації особистості під впливом генетичних, соціокультурних та виховних факторів) (С. Лупаренко, 2016).

Незважаючи на різноманітність досліджень поняття дитинство у різних галузях наукового знання, соціологи чітко класифікували три відносно окремі області дитячого аналізу з конструктивістської точки зору: еволюційну, функціональну [67].

Окрім цих двох напрямків (еволюції та функції) Ірина Загарницька у дослідженні «Феномен дитинства у взаємодії наукових підходів: сутність та основні характеристики» [36] наголошує на тому, що зараз виділяється третій напрямок. Розгляд дитинства як дитячої практики, на думку прихильників цієї галузі, сприяє побудові дитячих просторів.

С. Лупаренко, яка досліджує феномен сучасних дітей, визначає цей період (1991-1999 рр.) як домінуючий період національного виховання та концепції самоактуалізації дітей. З одного боку, він характеризується перешкодами в реалізації ідеї дітей (скорочення мережі дитячих закладів, послаблення зв'язку сім'ї з дитячими закладами, між батьками і дітьми), з іншого боку - гармонійний розвиток., духовне, творче виховання особистості, що включає: розширення сфери наукових досліджень дитячої тематики;

підвищення соціального статусу дітей; впровадження нових освітніх технологій, нетрадиційних форм організації освіти, розширення позашкільної діяльності; появу нових сфер соціальної роботи для дітей (С. Лупаренко, 2016).

Аналіз робіт вчених про феномен дитинства показує, що вони розглядають дитинство як соціально-виховний феномен: у широкому вимірі (як група дітей певного віку), в індивідуальному вимірі (стабільна послідовність підліткового віку), на що впливають дорослі на дитинство. Конкретні загальні соціальні явища, залежно від принципів взаємодії дорослих і дитячих спільнот, функціональні (стан зрілості як підростаючого покоління), змістовні (безперервний процес фізичного зростання, освоєння соціального простору), сутнісний (соціальний розвиток особливий стан) [37]

І. Бех зазначає, що в процесі свого розвитку дитина постійно розвивається і адаптується до зовнішнього світу і на цей процес впливає система: сім'я, школа, суспільство та їх взаємодія [8].

Для систематичного розуміння дитинства рекомендується аналізувати це явище з усіх боків. Т. Брижак розглядає суспільство як маркер, що впливає на дитину, включаючи її погляди, переконання та культурний світогляд. Дитинство є важливою частиною суспільства і культури, воно не лише закладає основу розвитку майбутніх поколінь, а й визначає рівень соціального та культурного розвитку сучасного суспільства [13].

З культурологічного погляду актуальною для нашого дослідження є думка М. Волкова, який вважає, що дитинство як умова і фактор збереження і розвитку будь-якого суспільства є важливим елементом соціокультурного життя народу [22].

І. Гаєвська, Я. Левчук вказують, що дитина є одним з найактуальніших об'єктів соціокультурних досліджень [22].

Щоб дати чіткий аналіз феномену сучасної дитини, науковці розглядають його у розрізі внутрішнього і зовнішнього соціальних впливів.

Відомо, дитина має свій внутрішній і зовнішній світ. На внутрішній світ дитини мають вплив сім'я, школа, однолітки, засоби масової комунікації та позашкільні заклади, установи дозвілєвої діяльності. Певним зовнішнім впливом є опосередковане соціальне середовище. О. Бойко важливим маркером впливу на дитину виділяє суспільство в цілому із своїми звичаями, відносинами, переконаннями та культурним світоглядом [10].

Звідси виникає гіпотеза, що взаємодія даних систем, внутрішнього і зовнішнього соціальних впливів, формує розвиток та культуру сучасної дитини. Разом з тим, великий вплив на культуру мають глобалізаційні процеси. Потрібно відмітити, що новітні процеси охоплюють всі сфери нашого життя, і сучасні діти, використовуючи можливості Інтернет, безпосередньо отримують інформацію із зовнішнього світу.

Потрібно враховувати зміни, які відбулися в усьому світі та в українському суспільстві, що зумовили реформування всіх сфер суспільного життя, зокрема і галузь культури. Особливо відчутні зміни відбулися під час пандемії Ковід -19 (вимушених карантинних обмежень впродовж 2020-2021рр.) [59]. Зауважимо, що в усій країні майже вся діяльність позашкільних закладів у 2020-2021рр. пройшла в системі «онлайн». Сучасні діти разом із вихователями, вчителями, керівниками дитячих колективів освоїли нові методи роботи у нових застосунках «Zoom», Skype, «Google Meet».

Діти шкільного віку у повсякденному житті користуються електронними пристроями, гаджетами та смартфонами, які стають звичними аксесуарами для спілкування. Нові методи, новітні технології та безмежні можливості використання сучасними дітьми техніки для оволодіння Інтернетом впливають на розвиток культури та самих дітей. Наприклад, мобільний додаток Poster дозволяє анонсувати всі музейні виставки та події, а такі опції, як безкоштовні аудіогіди, дозволяють віртуально подорожувати музеями світу та України. Однак для того, щоб ваша дитина менше часу проводила з гаджетами, потрібно допомогти їй знайти веселе заняття, яке

дозволить реалізувати себе і підтримати бажання творити. Вчений С. Гребін наголошує, що заміна традиційних соціальних інститутів постіндустріалізмом та комерціалізація ЗМІ негативно вплинули на соціальний статус дітей.

Шкільні та позашкільні заклади, інститут сім'ї зараз змагаються із ЗМІ та «соціальними мережами» за паралельну соціалізацію. На думку С. Гребін, небезпека цього явища полягає в тому, що і ЗМІ, і Інтернет переважно прищеплюють споживчі цінності [21]

Президент Асоціації практичних психологів, дитячий психолог, Є. Мірошніченко, дає цінні поради батькам, як відволікти увагу дітей від гаджетів [47]. Він зауважує, що відривати від гаджетів дітей є поширеною помилкою батьків. Навпаки, потрібно поцікавитись, коли ваша дитина грає в комп'ютерні ігри, що конкретно вона там робить, які у неї успіхи, що саме її захоплює. Психолог рекомендує організувати насичений освітній простір, створити умови, щоб підживлювати інтереси дитини і перетворювати на допитливість.

Концепцію підвищення кваліфікації вчителя ми розробили на основі уявлень С. Лупаренка [44] про важливість та правомірність застосування окремих загальнонаукових методичних підходів до навчання дітей.

Основна ідея: відповідно до особливостей розвитку сучасної дитини, для професійного розвитку вчителів та їх навчально-професійної діяльності, гнучко реагувати на зміну сучасної соціальної та економічної реальності, освітні потреби індивідів і груп за допомогою культурно-освітніх платформ як основні характеристики Серед них дитяча культура та злиття дитячих культур.

Тому для сприяння розвитку дітей у навчально-виховному процесі на основі співпраці з їхніми цінностями необхідно модернізувати зміст і прийоми підвищення кваліфікації педагогів за особливостями, що визначають їх діяльність. Для цього вчителі повинні бути готові розробити

орієнтовану на практику інтелектуальну формальну систему: культура, практика і суспільство як системоутворюючі елементи в комплексній освітньо-культурній системі, покликаним адаптуватися до індивідуальних особливостей і гнучко реагувати на індивідуальне соціокультурне виховання. характеристику середовища та їх взаємодії [44].

Якщо зміст і технологію підвищення кваліфікації вчителів можна впровадити в проектну діяльність педагогів з вивчення інтеграції дитячої культури та культури дітей, то можна сформувати у педагогів готовність до співпраці з дітьми. Для підвищення кваліфікації вчителя необхідно впроваджувати комплексний підхід до науково-технічної проектної діяльності системи «Діти і культура».

Вивчаючи феномен сучасних дітей, необхідно враховувати соціалізацію дітей. У своєму дослідженні С. Гребінь вказував, що розвиток глобальних соціокультурних процесів визначає особливості соціалізації та індивідуалізації сучасної дитини. Суттєві характеристики сучасності впливають на існування дітей, викликаючи «кризу дитинства» [21].

С. Гребінь [21] виділив такі соціальні характеристики «кризи дитинства»: масова комерціалізація культури, культивування споживчої психології, відірваність від специфічного середовища національної культури, переорієнтація прагматичних життєвих цінностей, домашнє насильство, безпритульність, наркотики. використання; розмивання основних характеристик та кордонів дитинства; агресивне інформаційно-комунікаційне середовище, яке нав'язує дітям неправильні цінності; жорстокі комп'ютерні ігри, де батьки створюють неадекватні та переоцінені життєві сценарії для дітей; найближчі до дітей соціальні інститути, зокрема, слабка ланка сім'ї, надмірне перенесення відповідальності за соціалізацію дитини з сім'ї на певні соціальні інститути, поєднання декларування самоцінності дитини з нездатністю дорослих активно усвідомлювати важливість інтересів дитини. .

Сучасні процеси істотно змінили феномен дитинства. Якщо індустріальна епоха зробила її довшою, із соціальною цінністю та важливістю, то в умовах стрімких глобальних змін під впливом інформатизації період скоротився, знецінився, а цінності дитинства перенеслися у світ дорослих, – зазначив С. Гребінь [21].

Аналізуючи освітні документи (Закон України «Про позашкільну освіту», Закон України «Про охорону дитинства», Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, доводим, що державою визнається унікальність дитинства, цінність дитини та необхідність організації спеціальної роботи із соціокультурного забезпечення дітей (С. Лупаренко, 2016).

С. Лупаренко погоджується з думкою С. Гребінь і зазначає, що, хоча держава приділяє все більше уваги дітям, на сучасному етапі розвитку суспільства існують певні проблеми з дітьми (демографічна криза, криза сімейних цінностей, неефективні соціальні та сімейна політика, поведінка споживачів, моделі бездітних або малих сімей, дитячі індустрії, процеси інформатизації та віртуалізації).

Це може призвести до втрати деталей дитинства – зникнення специфічних для дитини відмінностей, прояву суб'єктивності та ідентичності кожної дитини, чогось притаманного дитинству, що відокремлює світ дітей від світу дорослих, або замінюється елементами підліткової субкультури (С. Лупаренко, 2016).

Таким чином, аналіз робіт вчених над феноменом «сучасні діти» дає зрозуміти, як його можна розглядати з точки зору внутрішніх і зовнішніх соціальних впливів. На внутрішній світ дитини опосередковано впливають сім'я, школа, друзі, ЗМІ та інституції поза школою. Зовнішні впливи – це соціальне середовище, суспільство в цілому та його культурні витоки та процеси глобалізації. Таким чином, взаємодія цих систем формує розвиток і

культуру сучасних дітей. У сукупності все вищесказане привертає нашу увагу до думки про те, що світ змінюється і що змінюються сучасні діти. За результатами узагальнення та осмислення науково-методичних підходів до розуміння дитячих явищ визначено, що діти мають свої специфічні знання про дитячі явища з точки зору педагогічної соціології.

Дитинство є невід'ємною частиною будь-якої країни та способу життя та культури людини, а також є об'єктом державної політики у сфері охорони дитинства, вважаємо, що в Україні захист дитини має базуватися на дитино-орієнтованому підході до розуміння феномену дітей з урахуванням концептуального підходу та розвитку різних наук і положень. Враховуючи наукове тлумачення поняття, ми пропонуємо трактувати поняття «дитина» як особливий період розвитку людини від народження до дорослого життя, і водночас як динамічне соціальне явище, що характеризується місцем дитини в суспільстві, що є об'єктом державної політики.

Розглядати проблеми дитинства на методичному та теоретичному рівні, дозволяючи залучити системний досвід до процесу реалізації дитячих ідей у процесі взаємодії дозвіллевих закладів та батьків, громадських організацій, ЗМІ, з метою вирішення проблем дітей, підвищення їх цінності, формування педагогічної культури батьків; забезпечення доступності позашкільної освіти, охоплення дозвілля дітей за рахунок покращення матеріальної бази позашкільних закладів; розробка та впровадження системи дозвіллевої діяльності, яка допоможе кожній дитині брати участь у залученні дітей до національної культури, щоб стати впевненою особистістю

1.2. Організація дозвіллевої діяльності у формуванні особистості сучасної дитини

За своїм змістом організована дозвіллева діяльність, виступає важливим компонентом наукового знання, її предметом є дозвілля як самостійний і значимий аспект сфери людської діяльності.

Один із провідних факторів духовного збагачення та виховання постає культурно-дозвіллева діяльність сучасних дітей. У стратегії розвитку позашкільної освіти зазначено, що Конвенція ООН про права дитини, ратифікована Верховною Радою України, закріплює право на освіту, зокрема позашкільну, розвиток талантів, здібностей дитини в найповнішому обсязі [70]. Згідно Закону України «Про охорону дитинства» вказано, що «з метою всебічного розвитку дитини держава забезпечує їй безкоштовний доступ до мережі спеціальних дитячих закладів культури, закладів позашкільної освіти» [61].

Н. Брижак відзначає, будучи спрямованою на формування у підростаючого покоління високої культури проведення вільного часу, вмінь і навичок щодо його раціонального використання, на рівні державних стандартів, культурно-дозвіллева діяльність розглядається як важлива складова частина національної системи позашкільної освіти [13, с. 60].

Як відмічає В.Бочелюк, культурно-дозвіллева діяльність – це діяльність, яка створює середовище, в якому гармонійно інтегрується відпочинок, творчість, гармонійно виражається особистість, яка сприяє творчому засвоєнню культурних цінностей, розвитку особистості та суспільства загалом [11].

Організація дозвіллевої діяльності дітей в позашкільній освіті відбувається на різних рівнях. В Стратегії розвитку позашкільної освіти зазначено, що різні соціальні інституції здійснюють реалізацію державної політики України у сфері позашкільної освіти, яка має національний,

регіональний та місцевий рівні. На першому, національному, рівні, здійснюється формування державної політики у сфері позашкільної освіти, що відображена в законах, постановах, указах, розпорядженнях, програмах, статутах та інших нормативних документах [70].

На другому, регіональному, рівні, компетенції належать місцевим державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування. На цьому рівні важливу роль мають обласні заклади позашкільної освіти, а саме: обласні науково-технічні, еколого-натуралістичні, туристсько-краєзнавчі центри, палаци дітей та молоді тощо [70]. Основними серед них є: заклади освіти, заклади культури та мистецтва, заклади фізкультури та спорту, організації, сім'я та ін. [Додаток А].

Відзначим, що важливу роль в організації та здійсненні шкільної освіти мають заклади позашкільної освіти, перелік яких включає їх різні типи [Додаток А]. В області, районі, місті, об'єднаній територіальній громаді (ОТГ), заклад позашкільної освіти являється центром освітньої, соціокультурної та громадянської діяльності, що здійснюють дозвілля дітей.

Згідно вищевикладеного, організація дозвіллевої діяльності у формуванні особистості сучасної дитини відбувається на законодавчому рівні, регулюється на державному і на місцевому рівнях.

О. В. Биковська вбачає, що ефективна організація і діяльність позашкільної освіти забезпечуються теорією, методикою і практикою позашкільної освіти [70, с. 20]. За своїм характером позашкільна освіта є методичною системою, що включає такі основні взаємозв'язані елементи, як мету і завдання, зміст, форми, методи і засоби її здійснення [70, с. 18].

Основними компонентами діяльнісного процесу є навчання, виховання, розвиток та соціалізація. Враховуючи, що основними сферами життєдіяльності людини є природа, суспільство, культура, техніка, спорт, доцільно виділити напрями дозвіллевої діяльності позашкільної освіти.

Система позашкільної освіти представлена такими напрямками: художньо-естетичний, науково-технічний, дослідницько-експериментальний, туристсько-краєзнавчий, еколого-натуралістичний, спортивний, військово-патріотичний, бібліотечно-бібліографічний, соціально-реабілітаційний, оздоровчий, мистецький, гуманітарний [70, с. 21].

В сучасних умовах при розробці методики позашкільної освіти доцільним є застосування компетентнісного підходу. У структурі компетентностей необхідно виділити чотири компетентності – пізнавальна, практична, творча і соціальна. Серед організаційних форм і методів в соціокультурній діяльності на основі компетентнісного підходу доцільним є використання масової, групової та індивідуальної роботи.

Навчально-методичний супровід діяльності закладів позашкільної освіти передбачає інформаційне забезпечення. Зміст інформаційного забезпечення включає розробку наукових основ реформування позашкільної освіти; розвиток інноваційних педагогічних технологій. Серед форм інформаційного забезпечення є розробка навчальних програм, методичних рекомендацій, наукових праць [70, с. 21].

Матеріально-технічна база передбачає фінансове забезпечення установ. Соціокультурна діяльність закладів позашкільної освіти є процесом активного включення самої особистості в цей процес та залучення різних верств населення до культурних цінностей суспільства.

Необхідними у змісті дозвіллевої діяльності педагога з дітьми мають реалізовуватися педагогічні засади: надання дозвіллевій діяльності культурологічного колориту; постійний всебічний розвиток дитини; уміння планувати і організувати виховання і розвиток дітей під час їхнього дозвілля.

Виходячи із педагогічних питань, організація дозвіллевої діяльності повинна включати такі блоки: освітній; оздоровчий; культурологічний. Серед

культурологічного виділимо систему виховних заходів, реалізацію ігор, роботу творчих майстерень, гуртків, спортивних секцій.

Питаннями дозвіллевої діяльності дітей займаються вітчизняні науковці такі як А. Богуш [23], А. Воловик [17], Л. Костенко [36], В. Піча [53], Н. Цимбалюк [82] та інші.

Дозвілля дозволяє людині розвивати багато сторін своєї особистості у творчому середовищі. У сучасний динамічний час можливості заповнити вільний час дітей та підлітків практично невичерпні. Проте з практичної точки зору сучасним дітям важко знайти таку діяльність, яка не лише приносить радість, а й сприяє прогресу, розвитку та максимальній самореалізації. Нині теоретичні та практичні аспекти дозвілля та його організації вимагають від педагогів виваженого психолого-педагогічного підходу. Педагог має бути обізнаним, як використовувати набуті теоретичні знання та практичні навички, як сприяти духовному, культурному та моральному розвитку підростаючого покоління, організації їхнього суспільно корисного дозвілля у позакласній та позашкільній діяльності.

Виходячи з того, що наукова категорія «дозвілля» є вихідною та роздільною роллю, що характеризує простори дозвілля дітей та підлітків, ми визначаємо основні підходи вчених до змісту дозвілля. Наведене тлумачення в словнику української мови ми розглядаємо як відправну точку [15]. «Дозвілля – це вільний час. Використовуючи вільний час для гри, читання, роботи, спорту, мистецтва, техніки, діти розвиваються морально, розумово та фізично. Організація дозвілля є найважливішою для шкіл, позашкільних закладів, громадських організацій та сімей.» [15, с. 100].

У підручнику «Дозвілля» В. Бочелюк дається таке визначення: «Дозвілля — це група різних видів діяльності, відпочинок, розваги, участь у житті суспільства [11, с. 54].

Автори підручника «Педагогіка дозвілля» А. Воловик та В. Воловик стверджують, що «відпочинок – це час, який залишився після виконання всіх

видів діяльності, визначених зовнішньою доцільністю» [17, с. 34]. Інтерпретуючи це визначення, ми розглядаємо дозвілля як період часу без обов'язкових занять і призначений для розваг. Аналіз наукової психологічної та педагогічної, спеціальної та довідкової енциклопедичної літератури дозволяє зазначити, що поняття «відпочинок» у найзагальнішому його розумінні фіксує реальність певної сфери життя людини. У сучасному світі поняття «дозвілля» переважно визначають як «вільний час» [54, с. 14]. Сучасні дослідники часто пов'язують наукову категорію «дозвілля» з терміном «вільний час», який розглядається як «частина позанавчального часу, що залишається після часу, необхідного для задоволення потреб людини» [54, с. 36].

Зупинимось на наукових позиціях фахівців, які зробили вагомий внесок у дослідження різних аспектів дозвіллевої проблематики. Н. Брижак наголошуючи, що дозвілля дітей знаходиться в центрі уваги педагогів-класиків, фахівці встановили, що раціонально організоване дозвілля відіграє провідну роль у підвищенні ефективності навчально-пізнавальної діяльності дітей шкільного віку. Також демонструє виховну цінність вільного часу та відпочинку в усій системі освіти. Зокрема, великого значення науковці надавають дитячим іграм та розвагам. Розваги мають бути змістовними та позитивними [13]. Одним із найефективніших засобів організації дитячих розваг педагоги вважають фольклорну спадщину ігор та казок. У системному підході В. Сухомлинського до організації дозвілля була створена інноваційна модель позакласної виховної роботи. Вчений вважає, що перед загальноосвітньою школою доцільно поставити два основні завдання: 1) давати учням глибокі знання; 2) постійно турбуватися про здоров'я учнів. Крім того, хороші вчителі вважають виконання другого завдання найважливішим у діяльності педагога. Тому дозвілля необхідно організувати у формі активних розваг дітей. Основна спрямованість організації дозвілля дітей шкільного віку – використання надбань українського народу,

використання українських традицій та звичаїв. Також враховано принципи полікультурної освіти та кращі світові традиції організації дозвілля. Розглядаючи феномен дозвілля в широкому соціокультурному та соціально-історичному контексті, відомий український соціолог дозвілля Н. М. Цимбалюк визначає, що дозвілля є соціокультурним резонатором змін загальної соціальної системи та всіх підсистем суспільства, що відображає його розвиток [83]. Доповнює поняття соціального образу і допомагає зрозуміти міру його духовності та світогляду» [83, с.56].

Так, наприклад, відомий знавець дозвілля В. Піча визначає [53]: «під дозвіллям ми розуміємо сукупність занять, за допомогою яких можна відновити фізичні, розумові та духовні сили. Але вільний час – це також час розвитку особистості, що включає: 1) особисте культурне споживання (читання книг, газет, журналів, прослуховування радіо, перегляд телевізора тощо); 2) культурне споживання громадських розваг (відвідування театрів, кінотеатрів, концертів, музеїв, спортивних програм тощо); 3) спілкування (з рідними), родичами, сусідами, друзями тощо); 4) заняття з фізкультури (ранкова та вечірня гімнастика, спа тощо); 5) розваги та ігри, які допомагають зняти фізичне та психічне напруження та створювати гарний настрій; 6) пасивний відпочинок (ходьба, відпочинок, зміна напруги балансуванням тощо);

Таким чином, у широкому баченні ми розглядаємо дозвілля як час без праці у сфері суспільного виробництва, без відтворення всіх функцій людини в сім'ї та суспільних відносинах. У цьому контексті дозвілля має на меті активізувати діяльність людини, охопити сферу відтворення продуктивності людини, сприяти розвитку творчих здібностей людей, сприяти формуванню здорового способу життя. У педагогічному розумінні дозвілля розглядається як важливий засіб підтримки та підвищення працездатності, являє собою низку різноманітних видів діяльності (відпочинок, розваги тощо), якими людина має можливість займатися відповідно до своїх побажань. Дозвілля

характеризується добровільним вибором різноманітних форм, демократичністю, емоційною насиченістю, дає можливість поєднувати фізичну, інтелектуальну, творчу, виробничу, ігрову та інші види діяльності. Саме дозвілля може поєднувати відпочинок і роботу.

Узагальнюючи роботи сучасних вчених, присвячені виховно-культурним питанням дозвілля дітей, з'ясовується, що автори розкрили лише деякі аспекти, що стосуються визначення сутності та деталей феномену дитячого дозвілля. Фахівці досліджують найефективніші форми та методи організації в нових соціокультурних умовах нашого суспільства. На основі семантичного аналізу наукових публікацій А. Воловика [17], В. Пічі [53] можна зазначити, що дозвілля дітей вважається вільним часом у обов'язковій освіті, вони використовують його для ігор, мистецтва, прогулянок та фізичних вправ, читання та інших видів діяльності на власний розсуд. Дозвілля для дітей шкільного віку – це сфера, де вони мають можливість взяти на себе нові ролі, зовсім відмінні від дому та школи. На дозвіллі учні можуть цілеспрямовано висловлювати свою природну потребу у свободі та незалежності.

Хоча єдиної думки щодо пояснення явища «організації дитячого дозвілля» немає, науковці вважають, що воно полягає у створенні умов для організації вільного часу учнів, вільному виборі форм і засобів дозвілля відповідно до різних інтересів учнів та потреби, надання можливості кожному активно самовиражатися та проявляти ініціативу, що, зокрема, сприяє розвитку їх духовної, національної свідомості, загальних якостей, творчих здібностей.

При організації дозвілля педагоги повинні дотримуватися певних принципів. Ці принципи є теоретичними, соціальними, культурними та організаційними засадами, на яких базується дозвіллева діяльність, а саме: - рекреація; - дозвіллева діяльність та ініціативи; - персоналізація дозвіллевої

діяльності; - включення дітей з урахуванням реального світу, що їх оточує; і розвивати інтереси та потреби дітей у різноманітних видах діяльності [17].

І. Петрова [54] на основі досліджень дозвілля за кордоном виділила наступні принципи: - систематично організована як цілеспрямована діяльність дозвілля для раціонального використання вільного часу; розвивати соціальну активність та особисту ініціативу дітей, відволікаючи від асоціальних поведінок; - вільний вибір видів дозвілля; - урахування відмінностей у дитячих особливостях, інтересах, рівнях духовного розвитку; - надавати послуги дозвілля, які відповідають потребі вихованців дозвіллевої установи, систематично вивчати їхні потреби та прогнозувати розвиток індустрії дозвілля - надання дозвіллевих послуг відповідно до соціально-демографічних, економічних, культурно-освітніх умов. Ці принципи спрямовані на вирішення кількох завдань: з одного боку - їх застосування забезпечить довіру та відкритість, з іншої – покаже культурні та етичні цінності, які необхідно втілити під час дозвілля.

Нині вчені В. Бочелюки виділили чотири основні характеристики, притаманні дозвіллю школярів, а саме [11]: 1) щодо вибору дозвілля людина має свободу вибору видів дозвілля 2) діти добровільно беруть участь у дозвіллевій діяльності; 3) дозвілля спрямоване на бажання отримати задоволення від участі у дозвіллевій діяльності; 4) дозвілля характеризується самооцінкою. На основі аналізу дослідження В.Кірсанова [29] висвітлено діяльність дітей під час їхнього дозвілля. До них належать: - особисте користування (читання книг, прослуховування радіо, перегляд телевізора); - масові (концерти, відвідування театрів, спортивні вистави); - спілкування (з родиною, рідними та друзями); - заняття спортом і подорожі; - активні спортивні ігри, ранкова зарядка; - пасивний відпочинок (перегляд телевізора, комп'ютерні ігри); - суспільно-культурна діяльність.

Зрозуміло, що у наведеному вище переліку видів діяльності для залучення дітей до дозвілля є як позитивні, так і негативні. Щоб значно

зменшити кількість негативної діяльності, педагогам слід виважено підходити до організації дозвілля дітей, оскільки неконтрольоване проведення дозвілля не завжди має позитивні наслідки.

Враховуючи важливість наукового визначення дозвілля, необхідний детальний аналіз теоретичних і практичних питань, пов'язаних з висвітленням функцій, які виконує дозвілля. У науковій літературі про дозвілля його функціональна проблематика набуває належного філософського, просвітницького та культурного висвітлення.

Встановлено, що на кожному етапі розвитку дозвілля виконуються різні функції. Зауважимо, що, згідно з аналізом роботи В. Белокопя [5], основними функціями дозвілля є: пізнання, соціалізація, виховання, ціннісна орієнтація, творчість, спілкування, розвага.

Здійсним спробу коротко описати вибрані функції. Згідно досліджень І. Петрової, дозвілля виконує пізнавальні функції, які задовольняють потреби особистості в додатковій інформації, а також в отриманні нових знань і розширенні кругозору [55]. Завдяки своїм пізнавальним функціям дозвілля підкреслює важливість самовдосконалення та самовиховання, збагачення духу особистості, та є невід'ємною частиною безперервної освіти. Ми переконані, що пізнавальна функція дозвілля яскраво представлена в роботі клубів, гуртків. Соціальна функція дозвілля допомагає кожному знайти сенс у своєму існуванні. Ця функція сприяє соціальній інтеграції дитини, дає змогу відчувати приналежність до певної спільноти та надає можливості для самоідентифікації. Вона поєднує адаптаційну та психологічну профілактику, пов'язану із соціальнокультурними, рекреаційними, дозвіллевими проектами для дітей і підлітків, в нашому випадку, на місцевому рівні [55].

Функція дозвілля є особливо важливою на цьому етапі суспільного розвитку України, оскільки допомагає дітям та підліткам долати невдачі, вірити у своє майбутнє та відновлювати повагу до моральних цінностей і норм. Виховна функція дозвілля полягає у забезпеченні добровільної участі

дітей і підлітків у дозвіллевій діяльності [5]. Найбільша його роль – цілеспрямоване виховання потенціалу особистості. Дозвіллева діяльність не обмежується певними положеннями та правилами і їх виконання залежить від побажань, ініціативи учасників дозвіллевого закладу з урахуванням їхніх особистих інтересів та вимог. Ціннісно-орієнтована функція дозвілля має на меті формування в особистості ціннісного поняття та ціннісно-орієнтованої системи [5]. Вона покликана розвивати сфери мотивації, що формують ідеали, переконання, життєві позиції дітей і підлітків. Ціннісно-орієнтована функція дозвілля відбивається у ставленні дітей до навколишнього середовища та до самих себе.

В. Белоконь відмічає, до творчих функцій дозвілля належить створення умов для прояву та розвитку творчого потенціалу особистості через участь у творчих вечорах, виставках, різноманітних гуртках, майстер-класах, літературних, музичних, етнографічних, мистецьких салонах. Саме творча функція дозвілля допомагає не лише організувати оздоровчо-оздоровчу діяльність дітей та підлітків, а й діяльність, яка всебічно сприяє самовдосконаленню [5]. Маючи різноманітні інтереси, діти намагаються у вільний час отримати визнання своїх здібностей. Найяскравіше творчі функції втілюються в таких формах дозвілля: ділові ігри, виставки, діалоги, концерти художньої самодіяльності, конкурси, фестивалі, пішохідні екскурсії, ужиткове мистецтво, гуртки. Розважальна функція призначена для відтворення фізичних, інтелектуальних, емоційних сил дитини після процесу навчання, зняття втоми та психологічного напруження. Розважальні функції використовуються для покращення здоров'я та самопочуття в розважальних програмах.

Функція рекреації проявляється в таких формах роботи: концерти, художні виступи, спортивні змагання, художня творчість, аматорські об'єднання, свята, туристичні заходи. Функція заснована на розвагах, театральних виставах та масових гуляннях. Загалом дозвіллевий потенціал

закладів дозвілля реалізується через варіативність дозвіллевих заходів, конкурсів, інтелектуальних проєктів. Саме у дозвіллі та дозвіллевій діяльності відображена сутність та особливості вільного часу.

Таким чином, збалансована організація дозвілля сприяє особистісному зростанню сучасних дітей і значно підвищує цінність їх активного відпочинку. Організуючи вільний час дітей, педагоги повинні враховувати конкретні принципи, прагнути урізноманітнити вільний час учнів і водночас забезпечити максимальне використання функцій вільного часу. С. М. Волков визначає, що діти можуть через дозвілля максимально розкрити свої природні потреби в свободі та всебічно повно самовиразитися. Дозвілля дає можливість особистості розвивати чимало сторін своєї постаті у творчому контексті. Як каже І.Петрова, у сьогоdnішній динамічний час можливості заповнення вільного часу для дітей та підлітків є практично невичерпні.

Отже, проведений аналіз наукової та довідкової літератури засвідчив, що організація дозвіллевої діяльності у формуванні особистості сучасної дитини відбувається на законодавчому рівні, регулюється державою і на місцях.

Виходячи із педагогічного спрямування, організація дозвіллевої діяльності включає такі блоки: освітній; оздоровчий; культурологічний. Серед культурологічного виділимо систему виховних заходів, реалізацію ігор, роботу творчих майстерень, гуртків, спортивних секцій. Ефективність організації дозвіллевої діяльності залежить від практичного використання багатого освітнього та виховного потенціалу дозвілля. Адже під час дозвілля діти реалізують особистісні потреби і займаються улюбленою діяльністю, що приносить задоволення. Змістовність дозвілля є своєрідним культурним індикатором сучасного суспільства, який визначає духовний та естетичний розвиток як окремої особистості так і соціуму загалом.

1.3. Найбільш привабливі форми культурної діяльності притаманні сучасній аудиторії

Вдале поєднання традицій та інновацій є фундаментом для подальшого розвитку позашкільної освіти дозвіллевих установ.

Основними принципами, які використовуються у формі позашкільної роботи, є: врахування вікових особливостей дітей; здібностей; створення умов для розвитку творчого потенціалу; чергування різних видів діяльності; спільна робота [35].

О. Безпалько відмічає, що такі основні функції у формі організації культурно-дозвіллевої діяльності – організація, нагляд та інформування. Тому перша функція – організаційна, полягає в тому, що будь-яка форма позашкільної освіти вбачає взаємодію учасників. Друга функція - наглядова, дозволяє регулювати взаємовідносини всіх учасників навчально-виховного процесу [7, с.163]. Це пояснюється тим, що різні форми по-різному впливають на учнів, тому необхідно взаємодіяти, набувати нових навичок, досвіду, культури, формувати норми соціальних відносин. Водночас третя функція – інформаційна підтримка – дає можливість інформувати та охоплювати велику кількість учнів позашкільної освіти на добровільних засадах [7].

Усі форми можна розділити на окремі групи: індивідуальні, групові та масові. Індивідуальні форми включають бесіду та діалог [10, с. 5]. У груповій формі назвемо гурток, секцію, клуб [10]. Як зазначає Л. Бойко, основною формою організованої навчальної діяльності в позашкільних навчальних закладах саме гурткова робота посідає провідну роль [10, с 5].

Педагогічна цінність групової роботи полягає в тому, що вона насамперед спрямована на систематичне вирішення проблем дозвілля та дозвілля дітей і підлітків, задоволення їх різноманітних інтересів та активізації пізнавальної діяльності учнів. Чільне місце в методиці групової

роботи займає форма роботи з дітьми. Під організаційною формою групової роботи розуміють зовнішні сторони організації навчального процесу, які «пов'язані з часом і місцем навчання та послідовністю його проведення» [75, с. 15].

Особисті форми допомагають узагальнити спостереження, враження та переживання, певні знання, які допомагають особистості поступово підніматися до нових досягнень. Формат групи включає теоретичні та практичні заняття. Позитивні відповіді дають у таких модальностях, як ділові навчальні ігри (персонажі оповідань, пошуки, запитання), ігри-моделі, ігровий аналіз [76, с. 28]. Гуртки виконують такі функції: поглиблюють знання учнів з конкретних галузей науки і мистецтва: технології (наприклад, математика, комп'ютерна графіка, іноземні мови) сприяють комфортному відпочинку, рекреаційно-комунікаційним функціям, організаційному проведенню дозвілля [Редіна В.А.]. Крім того, клуб виконує і соціальну функцію щодо створення умов для відвідування занять дітей-інвалідів з вадами слуху. Акцент робиться на гуртках декоративно-прикладного мистецтва та лабораторіях народних ремесел, під час якого учні оволоділи навичками та вміннями різних народних промислів, сприяли розвитку творчої діяльності. Популярні краєзнавчі гуртки. Ця група юних краєзнавців має на меті розвивати дбайливе ставлення до природи, духовних надбань українського народу, розширювати та поглиблювати уявлення про історію, етнографію, природознавство через туризм та краєзнавчу роботу. [7].

Під час групової діяльності визнаються ефективні групові форми [76, с. 31]: - аналізувати та розв'язувати проблемні ситуації, в яких діти грають різні ролі; - ділові навчальні ігри (рольові, пошукові, запитання), ігри-ліплення; - творча робота як форма дозвіллевої діяльності в гуртках. Формат групової роботи формує почуття відповідальності за себе та команду. Характерними ознаками організаційної форми групової діяльності є те, що вона має певний сюжетний характер і велику кількість учасників. Ця форма розвиває

пізнавальний інтерес, творчу активність, підвищує інтерес до знань, активізує волю й увагу учнів [13, с. 123].

До масових форм відносять також змагання, спортивні ігри, екскурсії, фестивалі, виставки тощо. Найефективнішою формою групової роботи вважаються змагання, в яких діти мають можливість розкрити знання та вміння, набуті на групових заняттях. Система групової роботи складається з таких компонентів [76, с. 38]: - гуртки (художня творчість, художня самодіяльність, технічна творчість); - спортивна частина; - клуб.

При плануванні роботи гуртка керівник повинен враховувати наявні умови та враховувати традиції навчального закладу, матеріально-технічну базу, яку можна використовувати. План роботи повинен включати низку базових практичних курсів і підсумкових курсів за темами: відвідування виставок, музеїв, бібліотек, виробництв, вищих навчальних закладів, а також планування конкретних бесід, розповідей на теми, що цікавлять дітей. Тому майстерність керівника гуртка полягає у творчій організації навчальної програми, змісту, формату та методу діяльності з використанням сучасних технологій, спрямованих на ефективне вдосконалення навчальної програми

Форми і методи роботи з дітьми у дозвіллевій діяльності ґрунтуються на принципах дитячої ініціативи, демократизму та гуманізму, національно-культурного розвитку. Переважають традиції, загальнолюдські цінності. До методів культурно-дозвіллевої діяльності вчені відносять певні прийоми, дії, призначені для використання засобів впливу на дитячу аудиторію.

Залежно від форм організації дозвілля школярів нині вчені виділили такі основні методи [52, с. 85]:

- усні (розповіді, пояснення, діалоги, дискусії);
- наочні (ілюстрація, презентація);
- проблемний розвиток (творчі завдання, проблемні ситуації);
- освіта (наприклад, заохочення, винагороди);
- ігрові методи та прийоми навчання (вікторини, кросворди);

- використання драматизації (звичаї, обряди, ритуали);
- змагання (конкурси, естафети);
- проблемні імпровізації (музична, танцювальна, театральна, літературна) та ін.

Як бачимо, основними наголошеними методами є: інтерпретація, діалог, завдання, змагання, гра. Ми вважаємо, що ігрова діяльність має значні переваги та перспективи в організації дозвілля і може бути основним видом діяльності дітей, тим самим вирішуючи більшість проблем, які можуть виникнути в позашкільному житті.

П. Щербань [85] вказував, що ігри, які часто використовуються при організації дозвілля, мають бути пізнавальними та орієнтуватися на вікові особливості дітей. Використання ігрових моделей в організації дозвілля є складним завданням навчання.

На думку О. Безпалько, у своїй реальній роботі з дітьми шкільного віку педагоги повинні використовувати такі основні види ігрових моделей: сюжетні персонажі, імітаційні, ділові [75].

Метою сюжетно-рольової гри є подолання розриву у фізичному та розумовому розвитку дітей за допомогою ігор та розширення діапазону рухової діяльності в ігровому сюжеті. При реалізації імітаційної гри необхідно підтримувати межі моделювання та в часі переключатися від змодельованих умов до реальних. Моделі ділових ігор передбачають створення реальних ситуацій [13].

Активне використання ігор педагогами допоможе організувати дозвілля дітей та підлітків у позашкільних навчальних закладах, щоб вони були цікавішими. Нині пропагується велика кількість нетрадиційних (активних) форм навчання, які педагоги мають використовувати у своїй професійній діяльності для організації дозвілля дітей та підлітків. До найперспективніших належать: «круглі столи», сюжетно-рольові ігри; організаційно-проактивні ігри; бумеранги; суперечки; диспути та ін. [13].

О. Безпалько вказує на те, що набули розвитку нетрадиційні масові форми позашкільної освіти дітей та підлітків. [7]. Серед цих форм ми виділяємо конференції та акції, форум став відносно новим форматом, який може залучати велику кількість вихованців до обговорення різноманітних питань.

Окрім обласних та регіональних конференцій започатковано всеукраїнські конференції, головним завданням яких був обмін досвідом та презентація результатів заходу. Організація конференцій та заходів відбувається різноманітної тематики. Однією з найбільш ефективних форм позашкільної освіти для оволодіння комплексною діяльністю для реалізації творчого потенціалу є навчання [Редіна В.А.]. Під час курсу керівники кожної групи тренувалися з дітьми на такі теми, як, користь здорового способу життя, а також небезпека наркотиків, куріння та зловживання алкоголем. Кожен учитель дізнається про групу відповідно до віку дитини та обирає набір питань, які, на його думку, слід поставити першими [6, с. 117]. Темі тренінгу, які є актуальні «Позитивна Я-Концепції», «Розкриття здібностей», «Арт-терапія», «Перемога», «Правила конструктивного вирішення конфліктів»,

Мала академія – це нова форма позашкільної освіти, покликана допомогти виявити обдарованих дітей та залучити їх до наукового та творчого розвитку. Молоді вчені беруть участь у різноманітних обласних, всеукраїнських та міжнародних вікторинах та конкурсах, демонструючи високий рівень підготовки та творчості. О.Кузик зазначає, що окрім нових позашкільних освітніх організацій використовуються традиційні форми: виставки, творчі звіти, вікторини, конкурси, змагання, олімпіади, екскурсії, поїздки, екскурсії, експедиції, свята, вечори, фестивалі та інші види мистецтва [69].

Аналіз практик позашкільної освіти показує, що конкурси залишається поширеною формою позашкільної освіти учнів. У змаганнях домінують

кілька команд, які змагаються за найвищий бал у певному змаганні. Використовуються також індивідуальні змагання та змагання між учнями. Назвем серед них: юні конструктори, юні туристи, скелелазіння, спелеології, змагання з археології, та інші.

Кузик О. Є ефективною формою роботи називає творчі конкурси, які допомагають учням оцінити свої здібності та перевірити свої сили. Серед них ми відібрали дитячу творчість, творчі роботи, малювання, конкурс творчої майстерності, природоохоронний конкурс «Моє рідне місто – мій край», «Наш дім – природа» [39].

Позашкільна освіта проводить також у формі масових свят, фестивалів, музичних, драматичних та інших театралізованих вистав. Залежно від мети ці форми організації бувають рекреаційними чи виховними, але, безумовно, є формами поведінки, які забезпечують культуру та дозвілля, справляють емоційний вплив на учасників, пробуджують аматорський талант, розширюють кругозір [25].

Виставки, тобто публічний показ експонатів і робіт, досі є традиційною формою масового проведення [25]. Проводяться виставки з декоративно-ужиткового мистецтва, художньої творчості, краєзнавства.

Використовувати самостійну роботу, самоосвіту, самоконтроль, самоаналіз, самоспостереження, самооцінку, диспут, дискусію та інші методи для представлення результатів творчої діяльності дітей та підлітків для досягнення цілей є ефективними формами. Учні обговорюють різні питання, пов'язані з життєвими цінностями та планами, розвитком особистості. Серед них: «Кожен з нас — будівник власного життя», «Успіх у житті», «Цінності та переконання», «Соціалізація в сучасному мінливому суспільстві», (35, с. 119-123). Якісним показником ефективності художньо-естетичного спрямування стали всеукраїнські масові заходи (фестивалі, конкурси, змагання, свята), які щорічно відвідує велика кількість вихованців, глядачів.

Принагідно згадаєм фестивалі дитячої творчості. Яскравим прикладом є XXIV Всеукраїнський фестиваль дитячої творчості, присвячений Всесвітньому Дню Землі. Фестиваль організувала Генеральна Асамблея Міжнародної асоціації позашкільної освіти у червні 2019 р. на Кіровоградщині в м. Кропивницькому. Учасники із різних областей України (понад 300 учасників презентувати свої досягнення позашкільної освіти) - Київської, Рівненської, Тернопільської, Житомирської, Вінницької, Одеської, Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Кіровоградської, Луганської, Сумської, Харківської, Хмельницької, Чернігівської та м. Києва зібралися у м. Кропивницькому, щоб позмагатися і поділитись своїми здобутками [20].

У різних номінаціях «Громадська думка», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Вокальне мистецтво», учасники на високому рівні розкрили тему фестивалю «Усі рівні. Усі різні» і представили свої змістовні, яскраві, насичені роботи [20]. Позашкільля через розвиток і соціалізацію, навчання і виховання у закладах позашкільної освіти, забезпечує дітей опануванням різними видами творчості, дозвілля, пізнання.

Отже, у своїй роботі позашкільні заклади дозвілля використовують нові та вдосконалюють існуючі форми та методи організації своєї діяльності. У дослідженні охарактеризовано традиційні форми масової позашкільної освіти: виставки, творчі звіти, конкурси, екскурсії, подорожі, свята, вечори, фестивалі, презентації музичного, драматичного та інших видів мистецтва, тематичні та комплексні експедиції, спортивні змагання, олімпіади, конкурси - захисти науково-дослідних робіт та інноваційні: - аукціони, проекти, учнівські конференції, форуми, акції, флешмоби. Основною групою формою позашкільної освіти залишається гурток. Набувають популярності гуртки декоративно-ужиткового мистецтва, художньої творчості, техніки, туризму та краєзнавчі. Залучається творча та талановита молодь до Малої академії наук. Спільно з навчальними закладами, науковими установами, громадськими організаціями організовуються масові заходи для талановитої

молоді. Застосування цифрових технологій в дозвілєвій діяльності закладів позашкільної освіти, сприяє створенню нового освітнього середовища з урахуванням сучасних потреб молодого покоління і новітніх викликів глобалізованого суспільства.

Отже, позашкільна освіта всебічно і максимально забезпечує організацію вільного часу дітей, наповнює їх змістовним дозвіллям, розвиває творчу особистість, працює з талановитими та обдарованими дітьми, запобігає проявам негативних впливів на дітей. Правильно організована культурно-дозвілєва діяльність забезпечить зацікавленість дитини і можливість реалізувати себе.

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ АУДИТОРІЄЮ (НА ПРИКЛАДІ САРНЕНЩИНИ)

2.1. Характеристика культурних форм спрямовану на дитячу аудиторію в КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості» м. Сарни

Сарненський район — район Рівненської області з адміністративним центром м.Сарни. Сьогодні район поділяється на 22 територіальні громади [64].

Організація дозвілля дітей Сарненщини відбувається на трьох рівнях: на державному рівні, на місцевому рівні (управління молоді та спорту Сарненської районної адміністрації та відділ культури і туризму Сарненської районної адміністрації) та на рівні дозвіллевих закладів, які безпосередньо і виконують функцію організації.

Згідно звіту голови про роботу Сарненської районної державної адміністрації в 2020 р. відзначено, що в районі забезпечують культурно-дозвіллеву діяльність 37 клубних установ, у яких творчо працюють 86 працівників [92]. Свої здобутки презентують 148 колективів художньої творчості, в яких займається понад 2380 учасників [92]. У районі функціонує дитяча музична школа, 2 дитячо-юнацькі спортивні школи, де відкрито спортивні секції з 11 видів спорту, в яких займається 1542 дитини [92].

У сфері охорони прав дітей основним завданням було виконання цілої низки заходів з питань соціального захисту дітей, запобігання дитячої безпритульності та бездоглядності. На виконання заходів Програми по соціально-правовому захисту дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах на 2018-2020 роки передбачено кошти з районного бюджету [92].

Культурно-дозвіллеву діяльність в районі забезпечують 37 клубних установи, у яких роботу організують 86 творчих працівників. Також, працює 148 колективів художньої творчості, в яких займається понад 2380

учасників, з них: 13 колективів носять звання «народний аматорський» (251 учасник) та 10 колективів – «зразковий аматорський» (376 учасників). Окрім творчих колективів організовують дозвілля 8 спортивних угруповань [92].

Робота з сучасними дітьми Сарненщини становить чітку злагоджену систему взаємодії дитячих і молодіжних центрів, культурно-мистецьких і релігійних інституцій, громадських організацій, бізнесових кіл. Основна діяльність закладів культури була спрямована на популяризацію та відродження національної культури, збереження історико-культурної спадщини району.

Розглянемо організацію дозвілля дітей на місцевому рівні: Комунальний заклад «Центр дитячої та юнацької творчості» (далі ЦДЮТ) м. Сарни і виявимо інноваційні форми і методи його організації з дітьми.

Впровадження карантину у 2020 р. внесло значні корективи у роботу галузі, тому усі заклади культури району працювали дистанційно в онлайн режимі. При проведенні заходів малих форм, учасники суворо дотримувались відповідних карантинних обмежень [92].

Організація дозвіллевої діяльності в установі має надзвичайний вплив на формування особистості дитини. ЦДЮТ м. Сарни дає дітям можливість задовольнити їх духовні, пізнавальні, аматорські, фізичні, художні та ін. потреби. Тому проблема поліпшення якості дозвіллевої діяльності дітей в закладі культури є актуальною і соціально важливою.

ЦДЮТ м. Сарни як і всі заклади культури Сарненщини діють у рамках дії Закону про місцеве самоврядування. Тож пріоритетними напрямками роботи галузі культури Сарненського району є сприяння творчому розвитку особистості, підвищення культурного рівня та естетичного виховання дітей та молоді, надання підтримки художньо-естетичній освіті дітей та юнацтва, збереження традиційної культурної спадщини як основи національної культури, впровадження новітніх технологій, забезпечення дотримання

конституційних прав громадян на вільний доступ до світових інформаційних ресурсів, забезпечення дозвілля населення на сучасному рівні [64].

Зміст позашкільної освіти ЦДЮТ м.Сарни реалізується в гуртках, системах навчальних планів, представлений у проектах. Основним нормативним документом, що визначає структуру змісту та окреслює перелік і обсяг напрямів позашкільної освіти, є навчальний план ЦДЮТ. Робота гуртків, студій та інших творчих об'єднань протягом навчального року планується за рівнем установи згідно з навчальним планом. Зміст курсу відповідає спеціалізації гуртка, сучасним вимогам навчального процесу. У програмі вказується вікова група та кількість учнів у програмі, представлено основні форми та методи проведення занять.

Встановлено, що зміст навчальних планів ЦДЮТ, програм постійного оновлюються і відповідають новим пріоритетним навчальним та інформаційним технологіям.

Станом на січень 2021 року у КЗ ЦДЮТ м. Сарни загальна кількість творчих об'єднань – 114; загальна кількість вихованців: 1800 [42].

Освітня діяльність закладу здійснюється за напрямками [42]:

- художньо-естетичний (69 груп, 1120 гуртківців);
- науково-технічної творчості (27 груп, 410 гуртківців);
- еколого-натуралістичний (2 групи, 30 гуртківців);
- науково-пошуковий (4 групи, 60 гуртківців);
- гуманітарний (8 груп, 120 гуртківців);
- соціально-реабілітаційний (4 групи, 60 гуртківців)

Крім того, діють наступні Школи [6]:

- Школа PER "Інтелектуал";
- Школа мистецтв "Бедрик" (Додаток Б)

ЦДЮТ м. Сарни оптимально поєднує різні напрями роботи з дітьми: культурно-дозвіллевий, рекреаційний, соціально-профілактичний,

спортивно-оздоровчий, профорієнтаційний. Організованими формами дозвілля у закладі є гуртки, школи, студії та секції.

Аналізуючи здобутки ЦДЮТ м. Сарни потрібно відзначити, що більша частина діяльності у 2020-2021 рр. пройшла в системі «онлайн», як зрештою, в усій країні. Разом із тим керівники колективів освоїли нові методи роботи у нових застосунках: «Zoom», «Google meet». Це стало своєрідним викликом для усіх учасників культурно-освітнього процесу так і для педагогів, адже для вчителів усвідомлюють, що робота колективів не повинна припинятися. Тому художні колективи заохочували глядачів своїми програмами зі сторінок соціальних мереж, а відтак навчилися основ відео справи, знімаючи та монтуючи сюжети та відео виступи, відео-листівки, подкасти. В даних умовах керівники в більшій мірі сконцентрувалися на індивідуальних формах та роботі у малих групах, що сприяло якісно кращому рівню підготовки вихованців. Це знайшло відображення у перемогах в Онлайн та Офлайн конкурсах. Вся робота Центру фіксувалась, монтувалась і була представлена на загальній сторінці сайту та соціальній мережі.

Важлива складова навчання в гуртку – налагодження діалогу між керівником гуртка та батьками вихованців з метою якісного зворотнього зв'язку, додаткового стимулу, мотивацій до занять. Для підтримки контакту з вихованцями щодо продовження їх навчання в гуртку, комунікації з батьками педагоги проводили онлайн-конференції (вебінари, зустрічі), під час яких давали поради щодо виконання практичних завдань, засвоєння теоретичного матеріалу, обговорювати з дітьми та їх батьками теми і форми занять.

У ЦДЮТ ефективно застосовується гурткова форма роботи. На гуртках «Мистецтво живого слова» та «Театр мініатюр» [42] вихованці навчаються декламувати, виразно читати поезію, гуморески, монологи з п'єс, байки, а також сценічної культури. Вчать акторському мистецтву у творчому колі, де розвивається уява, взаємодопомога, логічні навички, а також впевненість, віра у власні сили та самооцінка. Гуртківців постійно

залучають ведучими на концертах, масових заходах. Фестини (масове художнє дійство, що передбачає огляд досягнень у галузі дитячої художньої творчості). Вони бувають інтегрованими (фестиваль дитячого фольклору) чи популяризують один жанр (фестиваль ігор, танцю, новорічного фольклору) тощо. З цією метою ЦДЮТ м. Сарни спільно зі школою започатковано фестиваль Різдвяно-новорічного фольклору. Для цього всі гуртки готують відповідну програму (щедрівок, колядок, віншівок, вертепів, обрядових ігор). Фестиваль сприяє відродженню місцевих святкових традицій і передачі їх підростаючому поколінню.

Так цікаво відбулась Новорічна шоу-програма «Різдвяна катавасія», яка зібрала дітей, щоб зустрітись із казковими героями. В межах свята цікаво і змістовно були проведені ігри та конкурси.

«ТеатрикТак» [42] - театр дитячих посмішок. Це усвідомлення власного «Я» та можливість самовиразитись! «ТеатрикТак» допомагає зняти напруженість, подолати сумніви, повірити у власні можливості, а невгамовним і неорганізованим – навчитися витримки! «ТеатрикТак» - близький і зрозумілий дітям, адже в його основі лежить ГРА!

«ТеатрикТак» ЦДЮТ використовує в роботі таку форму ігрового дозвілля як інсценізація (це постановка фольклорних творів (казок, легенд, сюжетних обрядових дійств, для показу на сцені за допомогою засобів театралізації). Така форма роботи є досить ефективною, тому що підвищує інтерес до певних пластів фольклору, сприяє залученню дітей до творчої діяльності.

Опанування народно-сценічного та бального танцю вчить любити і поважати народне мистецтво, сприяє проникненню дитини в танцювальну культуру інших народів. На заняттях гуртків вокальної студії діти вчать нові пісні, відпрацьовують чистоту інтонації, техніку володіння вокалом, сценічну майстерність, вміння володіти мікрофоном, дикцію та виразність співу [42].

Метою фольклорного гуртка є формування компетентностей особистості засобами фольклорної пісні, розвиток у вихованців музичного слуху, музичної пам'яті, чуття ритму, удосконалення виконавської майстерності відповідно до народної манери виконання [42].

На заняттях художньої студії вихованці навчаються малювати, розвивають асоціативно-образне та просторове мислення, уяву, фантазію, художній смак, реалізують свій творчий потенціал. Програма гуртка спрямована на художній розвиток і включає в себе малюнок, живопис, прикладну діяльність. Діти навчаються основам образотворчого мистецтва в дружній атмосфері, яка сприяє підвищенню самооцінки кожного вихованця шляхом його самовираження в процесі творчої діяльності.

На гуртках юні майстри пізнають основи малюнку, живописні техніки, оволодіють прийомами роботи з художніми засобами (графічним матеріалом, гуашевою та олійною фарбами).

На гуртку «Абетка шиття» [42] здобувачі позашкільної освіти ознайомлюються з історією виникнення української народної іграшки, її особливостями та вчать самостійно виготовляти іграшки-сувеніри за зразком. Потрібно відмітити, що зміст програм гуртка постійно оновлюється.

На заняттях гуртків «Художня ліпка» та «Кераміка» [42] вихованці вчать працювати з різними видами матеріалів: солоним тістом, пластиліном, глиною, відтворювати в ліпленні основну форму предметів, дотримуватись під час ліплення пропорцій,

На гуртку школярі мають можливість створювати власними руками вироби із доступних матеріалів для ліплення, виготовляти сувеніри та панно..

Мета гуртка «Ековарта» [42] – вивчення, збереження та захист довкілля, а також прищеплення здобувачам позашкільної освіти любові та бережливого ставлення до нього; виховання екологічно свідомої особистості через організацію цікавої екологічної роботи, участь у природоохоронних акціях та в процесі творчої роботи з природним матеріалом та вторинною

сировиною, оскільки переробляючи та використовуючи в новій якості старі речі та предмети у дітей формується дбайливе ставлення до довкілля і бажання сприяти зменшенню забруднення навколишнього середовища.

ЦДЮТ м.Сарни співпрацює з іншими культурними установами міста, громадськими організаціями і долучаються вихованці до різних мистецьких заходів.

В березні 2019 року в районі проводився спільний проект відділу культури і туризму та відділу освіти районної державної адміністрації «Письменницький маршрут Сарненщини», організований з метою ознайомлення шкільних колективів з літераторами рідного краю, їх творчістю, а також презентації літературного альманаху «Пролісок-2019», виданий відповідно до районної програми підтримки та розвитку книговидавничої справи у 2019 році [42].

В цьому ж році у районному будинку культури відбулося велике театралізоване свято «Безсмертне слово Кобзаря», під час якого було представлено полотнище «Заповіту». Про цю подію писали у пресі та показували у теленовинах чимало ЗМІ [42].

Аматори сцени закладів культури приймають активну участь у районних, обласних фестивалях, оглядах, конкурсах, театралізованих святах. Серед позитивних напрацювань керівників і творчих колективів є певні досягнення і перемоги у Всеукраїнських та Міжнародних фестивалях, конкурсах.

Диплом переможця у номінації «літературно-музична композиція» обласного конкурсу читців – декламаторів «Кобзарева струна не вмирає» (до 200 – річчя від дня народження Т.Г.Шевченка) отримали читці – декламатори КЗ ЦДЮТ м. Сарни Сніжана Покотило, Алла Тихомирова та Анна Шевчук [42].

Ще один не менш талановитий зразковий аматорський ансамбль танцю «Струмочок» КЗ ЦДЮТ м. Сарни (керівник Михайло Володько) [42], який

неодноразово отримував високу оцінку професійних хореографів України. Вони стали переможцями II регіонального етапу Всеукраїнського фестивалю-конкурсу народної хореографії імені Павла Вірського (м.Хмельницький).

- Дипломант I та III ступенів у номінації «народна хореографія» VI Всеукраїнського відкритого фестивалю-конкурсу дитячої та юнацької творчості «Яскрава країна» в Трускавці – 2019».
- Дипломант III ступеня Всеукраїнського фестивалю - конкурсу ім..Вантуха (м.Львів) [42].

Дитячий фольклорно-етнографічний гурт ЦДЮТ м.Сарни «Веретенце» [42] став переможцем V міжнародного фестивалю – конкурсу дитячого фольклору «Котилася торба» (м.Дубно) та дипломантом IX Міжнародного молодіжного фестивалю традиційної народної культури «Древлянські джерела» (м.Рівне).

Заклади культури є і залишаються осередками розвитку творчих ідей та втілення їх в життя, тому основними завданнями для працівників культури є відродження, збереження національних традицій, звичаїв, обрядів, організація культурно-масових заходів, створення умов для ефективного виховання дітей та молоді, формування позитивного іміджу закладів культури на основі запроваджених форм і методів роботи.

Пріоритетними напрямками розвитку галузі культури в районі є забезпечення умов для творчого розвитку особистості, підвищення культурного рівня та естетичного виховання громадян, захист і збереження культурної спадщини як основи національної культури, відродження та збереження національних традицій, свят та обрядів. Працівники культури, аматори сцени покликані дарувати людям радість, приємні хвилини відпочинку, зустріч з дивовижним світом прекрасного.

Сарненська міська рада, КЗ ЦДЮТ м. Сарни та клуб «Залізничник» організували Всеукраїнський екологічний фестиваль «ЧистоФест», який відбувся 21 травня в сквері «Залізничник», біля скейт-парку [42].

В рамках екологічного фестивалю «ЧистоФест» відбулися: еко - ярмарка, майстер-класи, виставка малюнків, фотосушка, фотозони, фотовиставка, еко-ігри, концертна програма за участі художніх колективів міста, лотерея та показові виступи від команди «SK Sarny», які володіють скейтбордингом, BMX та ролерблейдингом [42].

Для розвитку творчих здібностей та талантів дітей, організації дозвілля при КЗ ЦДЮТ м. Сарни клубі «Залізничник» та «Сузір'я», міському клубі «Колос», підлітковому клубі «Юність» діють гуртки, студія акторського мистецтва «Феєрія», студія хенд-мейду "КреМайстер, любительське об'єднання "Юні солісти", школа англійської мови «Enjoy English», творча майстерня "Руда лисиця», фізкультурно – спортивні секції з різних видів спорту (карате – до "Шотокан", "Тай-Бо", рукопашного бою), ігрові кімнати [42].

Висвітлюється інформація щодо проведених заходів, організації конкурсів та змагань, їх результатів постійно висвітлюється на сторінці закладу у мережі Facebook за посиланням <https://www.facebook.com/profile.php?id=100041261407147> [43].

Новацією освітньої діяльності Сарненського ЦДЮТ в період умов війни, стали структуровані мультимедійні лекційні матеріали, відеолекції. Окрім цього використовуються для навчання форми комунікації, які діти звикли розуміти як дозвілля, зокрема, Telegram-канали й чати, стріми на Facebook, блоги на YouTube.

Потужний потенціал дітей яскраво виявляється у таких формах роботи, як всеукраїнські, міжнародні фестивалі-конкурси. Прикладом є XII Всеукраїнський фестиваль-конкурс « Яскрава країна» в Трускавці 2022р». Вихованці зразкової хореографічної студії "Вояж"та вихованці гуртка за виконання пісні «Червона калина» отримали високі призові місця (розлогіше про виступи зразкової хореографічної студії "Вояж" КЗ та виконання пісні «Червона калина» вихованцями гуртка "ЦДЮТ" м.Сарни

можна ознайомитись на на Фейсбуці за посиланням <https://ms-my.facebook.com> та на You-Tube-каналі)

Принадно відмітим дитячий вокальний ансамбль «Перлинка» (керівник Любов Корзун) за участь у Всеукраїнському дистанційному конкурсі «Таланти України» (27травня, 2022р.), номінація українська пісня. Вихованці проявили талант і гідно отримали дипломом за перше призове місце (Додаток В).

Даша Малюта отримала перше призове місце за виконання пісні (із репертуару гурту «KAIUSH» «Додому») (Додаток В).

Вихованці ЦДЮТ брали участь в дистанційному конкурсі «Я Україна» в номінації Українська пісня, організатор конкурсу Благодійна організація «KIDS». Переможцями стали Васько Діана та Ніколь та нагороджені дипломом за перше місце. (Додаток В).

Прикладом є активне та різноманітне дозвілля в ЦДЮТ, у програмі: цікаві майстер-класи, ігри, розваги, естафети, пікніки та незабутні емоції.

Також центр співпрацює з громадськими організаціями, бібліотеками, та іншим культурними установами міста. Зокрема педагогами ЦДЮТ13 червня 2022р. був організований дозвіллевий захід у співпраці з представником Центру зайнятості та працівниками дитячої центральної бібліотеки. Відбувся захоплюючий екскурс цікавими місцями міста Сарни, творчий майстер-клас для дітей.

Педагоги ЦДЮТ м. Сарни цікаво провели дозвіллевий свято - День вишиванки, в програмі свята аквагрим, майстер-класи по виготовленню українського вінка, патріотичний флеш-моб «бережи українське-носи вишиванку» (Додаток Г.)

Педагоги ЦДЮТ м. Сарни кожного року 1 червня організовують свято, день захисту дітей. Цьогоріч він пройшов з дотриманням дій в умовах військового часу. Діти взяли участь у квест-грі «Подорож до країни чудес», в «Шоу фарб HOLLİ», аквагримі (Додаток_Г).

На сьогодні в умовах війни ЦДЮТ дотримується режиму воєнного стану. Задля змістовного дозвілля у літній період на канікулах для місцевих та прибулих до громади дітей віком 6-16 років КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості» м.Сарни активно організовує цікаві квест-ігри, спортивні естафети, розвиваючі ігри, цікаві конкурси та майстер-класи (Додаток Г).

Отже, на Сарненщині організацію дозвілля дітей здійснюють державні органи влади, молодіжні громадські організації, приватні структури. Враховуючи факт чіткого ієрархічного підпорядкування державні органи влади (управління Сарненської державна адміністрація, сектори відділу культури і туризму) здійснюють безпосередній контакт із дітьми через працівників такого закладу як ЦДЮТ м. Сарни

Продуктивність культурно-дозвіллевого середовища ЦДЮТ м.Сарни визначається характером організованих форм та видів культурно-дозвіллевої діяльності, а також залежить від характеру технологій, які використовуються при цьому для їх реалізації, а також фахової обізнаності педагогів установи, активізації учасників культурно-дозвіллевого процесу. Фахівцями ЦДЮТ були організовані та проведені масові заходи з нагоди державних, професійних свят (культурно-освітні та розважальні заходи, концерти художньої самодіяльності, онлайн виставки, челенджі, флешмоби, форуми, всеукраїнські та міжнародні фестивалі-конкурси та інше).

2.2. Цілісні ціннісні орієнтації дитячої аудиторії в сучасних умовах культурних закладів м. Сарни

Традиційно організація дозвілля дітей визначається роботою закладів культури, освіти, мистецтва, спорту м. Сарни. Це напрям діяльності позашкільних навчальних закладів, клубів за місцем проживання, дитячо-юнацьких спортивних шкіл, клубних закладів, центрів дозвілля, шкіл

естетичного виховання, бібліотек. В міру обмеженого обсягу нашого дослідження, розглянемо ігрове дозвілля дітей на прикладі діяльності дитячої бібліотеки м. Сарни та дитячої музичної школи.

Заклади позашкільної освіти Сарненщини забезпечують кожній дитині гармонійний розвиток власних здібностей у вільний від навчання час.

У районі діє 29 бібліотек, які входять до системи Комунального закладу «Сарненська централізована система публічно-шкільних бібліотек» [92].

При бібліотечних закладах району працює 29 клубів за інтересами, які відвідують 435 учасників [92].

Дитячий світ - це безмежний вир творчих ідей і завдання бібліотекаря дати можливість користувачам розкрити свої творчі здібності.

У дитячій бібліотеці м. Сарни проводились бібліотечні уроки, масові заходи, засідання любительських об'єднань до пам'ятних знаменних дат письменників, літераторів, історичних подій.

Кожного року дитячі бібліотеки приймають участь в різноманітних конкурсах. Сарненська дитяча бібліотека спільно з районними та центральними міськими бібліотеками для дітей стала організатором відео-проекту «Пізнай свій край з бібліотекою» [63]. Користувачі дитячих бібліотек з радістю прийняли участь в відеопроєкті.

Однією з характерних форм сучасного стану залучення дітей до читання є широке використання нетрадиційних форм масової роботи. Значення їх полягає в тому, що вони сприяють неформальному спілкуванню з читачем, цікавому проведенню вільного часу. З надавнього часу в арсенал їх роботи увійшла така форма, як «буктрейлер». Тому працівники дитячої бібліотеки м. Сарни теж створюють буктрейлери та приймають участь у Всеукраїнських конкурсах. Прикладом є «Відкрий буктрейлером суть книги» та «Читаємо з Клубом Сімейного Дозвілля» [63].

Означені заходи суттєво осучаснили традиційний арсенал засобів популяризації художньої літератури, які формують у дітей потребу читання.

Проект «Сучасна бібліотека – сучасні послуги» забезпечив користувачам бібліотеки, на додаток до друкованих джерел інформації, доступ до світових електронних інформаційних ресурсів на новому більш якісному рівні. Соціокультурна діяльність проводиться з використанням різноманітних програм та соціальних мереж. Уся робота відображається на сторінках бібліотечного сайту [63].

Отже, сьогодні бібліотека для дітей може претендувати на роль соціокультурного осередку, здатного доносити до масової аудиторії інформацію з різних соціально важливих питань.

В мережі закладів культури Сарненського району функціонує комунальний заклад «Сарненська дитяча музична школа» де навчається 503 учні [92]. Для забезпечення рівного доступу до естетичного виховання дітей із сільської місцевості при закладі діє три філії, а саме у селах Стрільськ, Любиковичі та Немовичі [92].

Нині тут успішно працюють класи баяна, акордеона, гітари, фортепіанно, скрипки, вокалу, клас образотворчого мистецтва та хореографії. Широкий вибір спеціальностей дозволяє кожній дитині знайти «свій» інструмент. Окрім спеціальності учні вивчають теорію музики, сольфеджіо, історію мистецтв, скульптуру та живопис [49].

Мета діяльності навчального закладу - естетичне виховання та духовний розвиток підростаючого покоління, розкриття творчих здібностей дитини, виховання в учнів патріотизму, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу. Навчання в школі надає дітям навички артистичної поведінки та сценічної культури, вчить бути розумними слухачами на концертах інших виконавців, бути активними учасниками художньої самодіяльності. Для всі них музика стає рідною і потрібною в житті.

У школі функціонують такі відділи:

- відділ народних інструментів (завідуюча Мулик Галина Іванівна) нараховує 24 учнів, працює 4 викладачі. Діти навчаються грі на наступних інструментах: баян, акордеон, сопілка. Викладачі організують різні тематичні вечори, свята з учнями свого відділу, а також активно приймають участь в концертах школи ;

- фортепіанно-теоретичний відділ (викладач Наталія Крушельницька) нараховує 24 учні, працює 4 викладачі . Учні відділу щороку активно виступають на різноманітних заходах школи та району. Велике значення приділяється ансамблевій грі. Це свідчить про популярність цього виду музикування серед учнів відділу. Традиційно активно ведеться методична робота викладачами відділу;

- струнно - щипковий відділ (викладач Світлана Карагезова) нараховує 36 учнів , які навчаються грі на бандурі , скрипці, гітарі за участю 5 фахівців. Продовжуючи традиції закладу викладачі відділу проводять цікаві відкриті уроки, лекції, тематичні вечори, присвячені творчості відомих композиторів, різним музичним стилям та напрямам. Учні є постійними учасниками районних , обласних та всеукраїнських конкурсів та фестивалів.

Вокально-хоровий відділ (викладач Людмила Протасевич). В ньому мистецтвом танцю оволодівають 28 дівчаток та хлопчиків [49].

Навчальні заняття проходять згідно програми з вокально-хорового співу. Чудовий колектив, дружня атмосфера - все це сприяє бажанню дітей старанно навчатися співу. Виховання художнього смаку , культури, знайомство з хоровим мистецтвом, розвиток творчих здібностей - головна мета роботи викладача.

Відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту» діти із багатодітних сімей, діти із малозабезпечених сімей, діти-інваліди, діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, здобувають позашкільну освіту безоплатно. Таким чином 35 учнів школи навчаються безкоштовно. В

травні 2020 року здобули початкову мистецьку освіту 13 випускників по таких спеціальностях: фортепіано, баян, акордеон, гітара [49].

Успішно працюють при школі дитячі колективи: ансамбль гітаристів, ансамбль баяністів, хор «Росинка», вокальний дитячий ансамбль «Камертон, ансамбль скрипалів (керівник Оксана Кравчук, концертмейстер Тетяна Дячук) та викладацькі колективи: ансамбль народної музики, інструментальний ансамбль «Квінта», вокальний ансамбль «Берегиня» [49].

Назвем форми роботи з дітьми, які застосовують в музичній школі (дитячі колективи, урок, лекція, індивідуальне заняття, конференція, семінар, вікторина, концерт, змагання, тренування, репетиція, робота в лабораторіях та ін.).

У 2021-2022 навчальному році дитяча музична школа м. Сарни продовжує здійснювати роботу з пошуку та підтримки обдарованих дітей через систему всеукраїнських і міжнародних (заочних) організаційно-масових заходів, які є ефективним та якісним результатом діяльності кожного вихованця, стимулом для розвитку та самоствердження учнів у середовищі однолітків, сприяють задоволенню потреб вихованців у професійному самовизначенні та творчій самореалізації.

Підтвердженням цьому є участь у конкурсах мистецтва, обласних, Всеукраїнських та Міжнародних фестивалів –конкурсах. Яскравим прикладом є здобутки учнів фортепіанного відділу (клас викладача Крушельницької Н.М.), які брали участь в конкурсах музичного мистецтва «Дніпровські хвилі» та фестивалі-конкурсі мистецтв «KHARKIV – FEST – 2021» і здобули перемогу, а саме: Пилипчук Ангеліна (3 клас) – Дипломант VII Міжнародного двотурового учнівського та студентського конкурсу музичного мистецтва «Дніпровські хвилі» (м. Дніпро, 17-19 грудня 2021 р.).

Варто згадати і фортепіанний ансамбль у складі учнів 3-го класу Болкуневича Артема та Дубровської Євгенії – Лауреатів II премії та ученицю 8-го класу Никитюк Катерину – Лауреата I премії X Всеукраїнського

двотурового фестивалю-конкурсу мистецтв «Зоряні мости до Дня Святого Миколая» (м. Київ, 12-21 грудня 2021 р.).

Пріоритетом у роботі дитячої музичної школи м. Сарни з дітьми є індивідуальний підхід, орієнтація на внутрішній світ особистості. Такий підхід забезпечується створенням необхідного простору для взаємодії між керівником і вихованцем. Фахівці ДМШ м. Сарни готують культурно-дозвіллеві програми, що не лише відповідають новітнім технологіям, а й відрізняються творчою конструктивністю, емоційним забарвленням, належним естетичним рівнем та позитивно впливають на духовний світ особистості.

Прикладом є організований до новорічних свят концерт під назвою «Зимовий бал». Учні фортепіанного відділу (викладач Крушельницька Н.М.) творчо підійшли до святкового концерту і порадували глядачів своїми віртуозними надбаннями.

На Всеукраїнському фестивалі - конкурсі «Різдвяна зірка» у м. Полтава (15.01.2022 р.) проявила себе учениця 2 класу фортепіанного відділу Ус Олександра (викладач Наталія Крушельницька) як Лауреат I премії.

Окрім цього, вихованці школи беруть у часті і в міжнародних конкурсах. Потрібно відмітити Шевчук Дарію (2 клас) – Лауреата I премії VI Міжнародного фестивалю-конкурсу мистецтв «KHARKIV – FEST – 2021» (м. Харків, 12-19 грудня 2021 р.)

На високому рівні у м. Дніпро відбувся Міжнародний конкурс «Дотик Серця» (два тури) 04-06 лютого 2022 року. Вихованці музичної школи долучились до участі і вразили журі своїм виступом, це оркестр баяністів-акордеоністів під керівництвом Світлани Янок здобув нагороду цього конкурсу – I місце.

Вихованці музичної школи показали свої здобутки і на Міжнародному конкурсі інструментального мистецтва «Маестро - Маестро» (Ізраїль –

Італія - Іспанія), який відбувся 29 січня 2022р. Став Лауреатом I премії учень школи Козак Максим (викладач Людмила Бакшаєва).

На Міжнародному фестивалі-конкурсу вокально-інструментального мистецтва дитячої та юнацької творчості «Мелодії Різдва» (січень 2022 р.) порадувала журі своєю майстерністю учениця 5 класу струнно - щипкового відділу Сорока Ольга (викладач Світлана Карагезова, концертмейстер Тетяна Дячук), яка стала Лауреатом II ступеня.

У I Міжнародному фестивалі-конкурсі мистецтв "ТАЛАН - ТИ" (м. Київ) нову творчу перемогу здобула учениця 4 класу Євгейчук Софія (викладач Світлана Карагезова, концертмейстер Тетяна Дячук) - Лауреат II премії.

Цінності патріотичного виховання проявились у Всеукраїнській патріотичній акції дитячо-юнацьких духових оркестрів до Дня Соборності України «Марш Єдності», в якому взяли участь зразковий дитячий духовий оркестр КЗ «Сарненська ДМШ» під керівництвом Григорія Козійчука.

Удосконалюють свої фахові здібності викладі ДМШ м. Сарни на вебінарах, семінарах, проектах. До прикладу, 8 квітня 2022 р. викладачі Раковець І.І., Пономаренко Г.С., Пономаренко Ю.М., Симончук І.В. взяли участь у он-лайн зустрічі фахівців Сарненської дитячої музичної школи та Сарненського інклюзивно-ресурсного центру за участю в проєкті «Віртуальна музична школа» на допомогу особливим діткам. Це гарний приклад розвитку школи, набуття власного досвіду, педагогічних практик.

Отже, позашкільні заклади культури м. Сарни сприяють духовному розвитку підростаючого покоління, розкриттю творчих здібностей, поваги до національних цінностей українського народу. Завдяки організації конкурсних програм на Всеукраїнських, Міжнародних фестивалях-конкурсах вихованці музичної школи долучаються до мистецтва, діляться своїми здобутками, отримують високі нагороди, а відтак поширюють нашу українську культуру. Індивідуальний підхід, любов та повага до дітей

спонукає активний творчий розвиток та дає гарні результати. Всі творчі колективи є постійними учасниками шкільних, міських та обласних фестивалів, конкурсів та концертів. Викладачі та вихованці школи щороку здобувають високі відзнаки на обласних конкурсах, виборюють призові місця. Колектив школи приймає активну участь в загальноміських урочистостях, масових заходах, святах. Ціннісні методи і форми організації культурно-дозвілєвої діяльності забезпечують кожній дитині гармонійний розвиток власних здібностей у вільний від навчання час. Раціональне проведення вільного часу в позашкільних закладах виявляє індивідуальну зацікавленість особистості, сприяє формуванню в дітей цілісної картини світу, виховує відповідальне ставлення до навколишнього середовища людини і суспільства в цілому.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз теми: сучасні діти: специфіка організації різних форм роботи з ними засвідчив наступне:

- Аналіз феномену сучасна дитина дає зрозуміти його з точки зору внутрішніх і зовнішніх соціальних впливів. На внутрішній світ дітей опосередковано впливають родина, школа, друзі, засоби масової інформації та позашкільні заклади (О. Бойко). Зовнішніми впливами є соціальне середовище, суспільство в цілому та його культурні витоки та процеси глобалізації (С. Гребінь). Взаємодія даних систем формує розвиток та культуру сучасної дитини.

Визначено, дитинство виступає самостійним, самоцінним етапом життя людини, під час якого формуються внутрішні етичні норми, базові життєві уявлення, дитячий світогляд, моральні принципи, пізнається навколишній світ, відбувається відкриття себе й людей, які є поруч.

- Обгрунтовано, культурно-дозвіллева діяльність поділяється на власне дозвіллеву діяльність (творення культурних явищ, споживання,) та організаційно-культурну діяльність, яка пов'язана з організацією соціокультурного середовища, в межах якого відбувається процес дозвілля дітей.

Визначаємо дозвілля як культурну діяльність, організовану добровільно в закладах культури, виходячи з кількох характеристик: сфера вільного часу, відсутність регламентації; серед основних функцій культурного дозвілля, реалізація яких стала соціальним призначенням позашкільних закладів культури, визначають функцію соціалізації, творчорозвиваючу, інформаційно-освітню, комунікаційну та рекреаційно-гедоністичну. Перелічені функції дозвілля специфічно пов'язані з соціальними потребами дітей.

З'ясовано, основним призначенням культурного дозвілля дітей стає створення соціально-культурних умов для реалізації запитів дітей в культурно-дозвілльєвій сфері.

- Дослідженням встановлено, що в організації позашкільної освіти використовуються *традиційні форми* (практичні заняття, виставки, творчі звіти, конкурси, екскурсії, фестивалі, карнавали, презентації музичного, драматичного та інших видів мистецтва, тематичні та комплексні роботи, експедиції, конкурси – захист науково-дослідної роботи тощо) та *нетрадиційні форми* (аукціони, тренінги, акції, форуми, чати, вебінари, учнівські конференції). Особливістю розвитку сучасної позашкільної освіти є *інформатизація* форм позашкільної освіти, що супроводжується використанням *мультимедійних екскурсій, веб-конференцій, 3D-квестів*;

Переважаючою *груповою формою* позашкільної освіти залишається гурток. Все більш популярними стають гуртки декоративно-ужиткового мистецтва, художньої творчості, технічні та туристично-краєзнавчі.

До *індивідуальних форм* позашкільної освіти належать: самостійне читання літератури, малювання, вишивання, колекціонування, гра на музичних інструментах. До основних *методів* організації позашкільної освіти належать: розповіді, пояснення, діалоги, лекції, екскурсії, демонстрації (для формування пізнавальної діяльності учнів, засвоєння понять, інформації у сфері позашкільної освіти); вправи, практичні роботи, семінари, репетиції (для формування практичних навичок); колективні творчі проекти, програми, ігри, проблемні ситуації (для реалізації творчої діяльності учнів); самостійна робота, самоосвіта, самоконтроль, самоаналіз, самопостереження, самооцінка, диспут, дискусія, дебати, різноманітні підсумкові заходи, акції (показ результатів творчої діяльності дітей та підлітків, досягнення цілей).

- Сьогодні Україна переживає складні політичні та соціально-економічні процеси, які впливають на формування культурно-дозвілльєвої інфраструктури. У цьому контексті організація дозвілля стає важливою

соціальною проблемою як самостійний елемент системи, що впливає на дозвілля дітей. Необхідно створити нове середовище, яке поєднує багато функцій і сприяє позитивному формуванню цілісної та гармонійної особистості – у цьому плані цікавий регіональний досвід такої організації, а саме діяльність ЦДЮТ м. Сарни та дитячої музичної школи.

-Доведено, розвиток соціальних організацій дозвілля у ЦДЮТ м. Сарни, нових форм його організаційно-методичної діяльності відбувається за допомогою інноваційних соціальних технологій, запровадження яких сприяє оптимізації функціонального наповнення дозвілля дітей шкільного віку, задоволенню і розвитку культурних потреб дітей.

Ефективність культурно-дозвілєвого середовища ЦДЮТ м.Сарни визначається характером організованих форм та видів культурно-дозвілєвої діяльності, а також залежить від характеру технологій, які використовуються при цьому для їх реалізації, а також фахової обізнаності педагогів установи, активізації учасників культурно-дозвілєвого процесу. Фахівцями ЦДЮТ були організовані та проведені масові заходи з нагоди державних, професійних свят (культурно-освітні та розважальні заходи, концерти художньої самодіяльності, онлайн виставки, челенджі, флешмоби, форуми, всеукраїнські та міжнародні фестивалі-конкурси та інше).

- Доведено, творчі колективи дитячої музичної школи м. Сарни є постійними учасниками шкільних, міських та обласних фестивалів, конкурсів та концертів. Викладачі та діти щороку здобувають високі відзнаки на обласних конкурсах, виборюють призові місця. Вихованці школи приймають активну участь в загальноміських урочистостях, масових заходах, святах. Завдяки організації конкурсних програм на Всеукраїнських, Міжнародних фестивалях-конкурсах вихованці музичної школи долучаються до мистецтва, діляться своїми здобутками, отримують високі нагороди, а відтак поширюють українську культуру.

Ціннісні методи і форми організації культурно-дозвілдової діяльності в культурних установах Сарненщини забезпечують кожній дитині гармонійний розвиток власних здібностей у вільний від навчання час. Раціональне проведення вільного часу в позашкільних закладах виявляє індивідуальну зацікавленість особистості, сприяє формуванню в дітей цілісної картини світу, виховує відповідальне ставлення до навколишнього середовища людини і загалом.

Здійснений аналіз культурних форм спрямованих на дитячу аудиторію в «Центрі дитячої та юнацької творчості» м. Сарни та музичній дитячій школі, заслуговують на осмислення в контексті їх упровадження в сучасних умовах: розробка та створення нових гурків позашкільної освіти; організація позашкільної освіти з урахуванням інтересів, потреб і запитів дітей та підлітків; впровадження інноваційних технологій організації позашкільної освіти дітей шкільного віку; формування культури дозвілля в підростаючого покоління; встановлення й налагодження взаємозв'язків закладів позашкільної освіти з державними, приватними та громадськими організаціями; регулювання та вдосконалення системи підвищення кваліфікації фахівців у системі позашкільної освіти; координація навчально-методичного забезпечення організації діяльності закладів позашкільної освіти м. Сарни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Авторські методичні системи керівників творчих учнівських об'єднань: навч. посіб. / за ред. В. В. Вербицького. Київ: Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2007. 391 с.
2. Андреева С. Феномен досуга [Електр. ресурс]. Режим доступу:
<https://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-dosuga-istoriya-i-sovremennost/viewer>
3. Антофійчук В.І. Культурологія. Термінологічний словник: навч. посіб. Чернівці : Книги – XXI, 2009. 160 с.
4. Бабенко Н. Б. Соціологія вільного часу і дозвілля: навч. посіб. Київ : ДАКККіМ, 2006. 196 с.
5. Белоконь В. И. Культурно-досуговая деятельность. Київ : Альтерпрес, 2002. 512 с.
6. Білецький О.А., Золотарьова В. В., Біленець А.В. Проблема організації дозвілля дітей і підлітків в позашкільній роботі. *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка* № 1(339), Ч. II, 2021, С.112-119. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-1\(339\)-2-112-119](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-1(339)-2-112-119)
7. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді : теоретико-методичні основи. Київ : Наук. світ, 2006. 363 с.
8. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Наукове видання. Київ: Либідь, 2003. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. 280 с.
9. Бойко О. П. Культура дозвілля в суспільстві ризику: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 285 с.
10. Бойко Л. Вісник позашкільля. Методичний поради́ник керівника творчого учнівського об'єднання. Випуск № 7. Львів, 2011. 36 с.
11. Бочелюк В.Й., В.В. Бочелюк. Дозвіллезнавство: навч. посіб. Київ : Центр навч. літератури, 2006. 208 с.

12. Богуш А. Дефініції “дитинство”, “духовність” і “довкілля” в педагогічній спадщині В.Сухомлинського. *Педагогічні науки: Вісник Луганського держ. пед.ун-ту ім. Тараса Шевченка*. 2000. №7(27). С.14-19.
13. Брижак Н.Ю. *Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах : навч. посібн.* Київ: Логос, 2017. 126 с.
14. Відділ культури і туризму Сарненської державної адміністрації. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://cult.sarny.com.ua/>
15. Великий тлумачний словник української мови [кер. вид. проекту П.М. Мовчан, В.В. Німчук, В.Й. Клічак]. Київ : Вид-во “Дніпро”, 2009. 1332 с.
16. Веклюк Л. В. *Методика організації дозвілля різних вікових груп населення. Методичні рекомендації.* Обласний організаційно-методичний центр культури. Ужгород, 2015
17. Воловик А., Воловик В. *Педагогіка дозвілля: Підручник.* Харків: ХДАК, 1999. 332 с.
18. Волков С. Сучасні модуси дитячої субкультури в культуротворчих процесах України. Київ. *Культурологічна думка*. № 12. С. 7–20.
19. Виткалов С. В. *Рівненщина: культурно-мистецький потенціал в парадигмах сучасності : монографія / за ред. проф. В.Г.Виткалова.* Рівне: ПП ДМ. 2012. 416 с.
20. Генеральна Асамблея Міжнародної асоціації. Дитячий фестиваль. . [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://ctdug.lviv.ua/%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D1%8F/>)
21. Гребінь С.М. *Дитинство як соціокультурний феномен: соціально-філософський аналіз: авореферат соціальна філософія та філософія історії.* ЖДУ ім. Івана Франка. Житомир, 2014

22. Дитяча субкультура в Україні: традиції та сучасність (культурологічний контекст): монографія / С. М. Волков, Т. І. Гаєвська, Я. М. Левчук та ін. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2018. 576 с, іл.
23. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку : монографія / А.М. Богуш, Л.О. Варяниця, Н.В. Гавриш та ін.; наук. ред. А. М. Богуш ; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
24. Дозвілля школярів: ігри, конкурси, розваги / упоряд.: Л. Шелестова, Н. Чиренко, Н. Чернякова. Київ: Шкільний світ, 2012. 126 с.
25. Жданович Ю. Вчимося і граємося: методичні рекомендації для організаторів дозвілля дітей. Київ: Шкільний світ. 2008. 128с.
26. Загарницька І.І. Феномен дитинства у взаємодії наукових підходів: сутність та основні характеристики. *Гілея (науковий вісник): [зб. наук. праць]* / [гол. ред. В.М. Вашкевич]. Київ, 2011. Випуск 53 (№10). С. 385-391.
27. Загарницька І.І. Дитинство як соціальний феномен: філософська концептуалізація [Текст] : автореф. дис. .. д-ра філос. наук; Нац. пед. ун-т. ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2013. 36 с.
28. Етнокультурне виховання учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва в умовах позашкільного навчального закладу: метод. посіб. / [І. Д. Бровко, А. В. Корнієнко, В. В. Мачуський та інші]; за ред. А. В. Корнієнко. Дніпро: ПП Дрига Т.В., 2016. 236 с.
29. Кірсанов В. В. Теоретико-методологічні та методичні засади педагогічної діагностики організації дозвілля : монографія. Київ : Альтпресс, 2006. 352 с.
30. Ковальчук Т. І. Основи педагогічної дозвіллевої діяльності. Київ : ДАКККіМ, 2010. Ч. І. 277 с.
31. Кендо Т. Дозвілля і популярна культура в динаміці і розвиток. Особистість. Культура. Товариство, 2000. Т. II. Вип. 1 (2). С. 283–308.

32. Колядич Т. Сарни для дітей: рейтинг кращих закладів міста. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sarnynews.city/articles/47729/sarni-dlya-ditej-rejting-kraschih-zakladiv-mista->
33. Ковальчук Т.І., Мельничук Т.Ф. Організація роботи у сфері дозвілля: інформаційна складова: монографія. Київ, 2013. 535 с.
34. Компетентнісний підхід у навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу : метод. посіб. / В. В. Вербицький, А. Е. Бойко, А. В. Корнієнко та ін. ; за заг. ред. В. В. Мачуського. Харків : „Друкарня Мадрид”, 2015. 178 с.
35. Костенко Л. Д. Розвиток позашкільної освіти України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття: монографія. Харків: Мачулін, 2021. 444 с.
36. Костенко Л. Д. Науково-методичне забезпечення позашкільної освіти України (1991–2014 рр.). *Наукові записки* / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 196. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. С. 119–123.
37. Кочубей Н. В. Соціокультурний феномен дитинства. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/5806/1/%D0%9A%D0%BE%D1%87%D1%83%D0%B1%D0%B5%D0%B9%20%D0%A2.%D0%94.%20%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%84%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%20%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%2C%202016.pdf>
38. Культурно-дозвіллева діяльність у сучасному світі: кол. монографія / ред. кол.: Петрова І.В., Солоха Д.В., Ткач М.М., Олійник О.О. Київ: Ліра-К, 2017. 328 с.
39. Кузик О. Є. Сучасні досягнення позашкільної освіти: Концепції позашкільного розвитку. Львів, 2014. 34 с.

40. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство / За ред. І. Г. Єрмакова. Київ : Контекст, 2000. 333 с.
41. Культурно-дозвіллева діяльність та її сутність. Освіта.ua. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/11224/>
42. Комунальний заклад "Центр дитячої та юнацької творчості" Сарненської міської ради. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bdmsarny.wixsite.com/sitebdm>
43. Комунальний заклад "Центр дитячої та юнацької творчості" Сарненської міської ради. Сторінка закладу у мережі Facebook. [Електронний ресурс]- Режим доступу <https://www.facebook.com/profile.php?id=100041261407147>
44. Лупаренко С. Є. Проблема дитинства у вітчизняній педагогічній думці ХХ століття : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня д-ра пед. наук. Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : [б. в.], 2016. 40 с.
45. Лист МОН від 17.08.2021 № 1/9-414 "Про організацію освітнього процесу в закладах позашкільної освіти у 2021/2022 н.р." [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://edu.zt.ua/lyst-mon-vid-17-08-2021-%E2%84%96-1-9-414-pro-organizacziyu-osvitnogo-proczesu-v-zakladah-pozashkilnoyi-osvity-u-2021-2022-navchalnomu-roczi/>
46. Мачуський В. В. Аксіологічний підхід до організації освітнього процесу позашкільного навчального закладу. *Нові тенденції і явища у дитячому і молодіжному середовищі в Україні: цивілізаційний, культурологічний, інформаційний виміри*: зб. наук. праць. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2017. С. 129-140.
47. Мірошніченко Є. "Не відбирайте у дітей смартфони!" ЛАКІБУКС. Проект благодійного фонду «Я Майбутнє України» та ІТ-компанії Lucky Labs. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://luckybooks.org/news/ne_vidbiraite_u_ditei_smartfoni_psiholog_evgen_miroshnicenko

- 48.Мандюк А. Б. Теоретико-методичні основи формування культури вільного часу школярів з використанням різних форм рухової активності: дисертація. ЛДУФК ім. І. Боберського, Львів, 2021.
- 49.Музичні школи м. Сарни. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://cult.sarny.com.ua/MUZSARNY/muzskolu.htm>
- 50.Олійник Г. М. Критерії, показники та рівні сформованості майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. Випуск 2 (39). С. 154–156.
- 51.Організація дозвілля дітей у дитячій ігротеці: посіб. / ред. С.Є.Лупаренко. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2014. 39 с.
- 52.Організація роботи у сфері дозвілля : інформаційна складова : монографія / Т. І. Ковальчук, Т. Ф. Мельничук ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ : Лозовий В. М. [вид.], 2013. 535 с.
- 53.Піча В. М. Культура дозвілля. Київ, 1990. 238 с.
- 54.Петрова І. В. Дозвілля у теоретичних рефлексіях : монографія. Київ : НАКККіМ, 2012. 296 с.
- 55.Петрова І. В. Дозвілля як предмет наукових досліджень. *Культура і сучасність* : Альманах. Київ : Міленіум, 2009. С. 70–75.
- 56.Петрова І. Культурно-дозвіллеві центри: виникнення та розвиток. Рід. шк. 2000. №7.
- 57.Позашкільна освіта в Україні : навч. посіб. / за ред. О. В. Биковської. Київ : ІВЦ АЛКОН, 2006. 224 с.
- 58.Положення про організаційно-методичний центр відділу культури і туризму Сарненської районної державної адміністрації. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://cult.sarny.com.ua/MUZSARNY/polozennya.htm>
- 59.Постанова Кабінету Міністрів «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11 березня 2020 року № 211 [Електронний

- ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>
- 60.Про позашкільну освіту. Закон України. Із змінами і доп. редакція від 22.05.2021, підстава - 1414-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2000, № 46, ст.393. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
- 61.Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
- 62.Програма економічного та соціального розвитку Сарненського району на 2020 рік. Сарни. 2019
- 63.Сарненська бібліотека для дітей. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lib.sowa.com.ua/RDB/golovna1.htm>
- 64.Сарненська району державна адміністрація. Відділ культури і туризму. [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://cult.sarny.com.ua/>
- 65.Сарненський районний Будинок культури. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://cult.sarny.com.ua/dk/DK.htm>
- 66.Сіткар В.І. Дитяча субкультура в сучасному українському соціумі: соціально-психологічний аспект. *Психологічний часопис*. № 2 (4) , 2016
- 67.Скрипник М.І. Модернізація вітчизняної освіти ХХІ ст.: проблема суб'єктності. *«Методист»*. № 2 (74). 2018. С. 28–33. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709944>
- 68.Семінар-практикум.Сучасні форми і методи організаційно-масової роботи у закладі позашкільної освіти. Слов'янськ: ДОПДЮТ, 2021 р. 39 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://donorpdut.org.ua/seminar-praktikum-suchasni-formi-i-me/>
- 69.Скокова Л.Г. Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри: монографія. Київ. Ін-т соціології НАН України 2018, 334 с.

70. Стратегія розвитку позашкільної освіти / за ред. проф. О. В. Биковської. Київ : ІВЦ АЛКОН, 2018. 96 с.]
71. Теоретичні засади культурологічного підходу у підготовці педагога до виховної діяльності: монографія / С.В. Машкіна, Т.П. Усатенко, Л.О. Хомич, Т.О. Шахрай. ІПОД НАПН України, 2016. 168 с.
72. Трач Ю. В. Віртуалізація культурного середовища. Культурно-дозвіллева діяльність у сучасному світі : кол. монографія. Київ : Вид-во Ліра-К, 2017. С. 188–208.
73. Трач Ю. В. Цифрові технології у культурі сучасного суспільства: тенденції і перспективи. Автореферат дисертації. КНУКіМ, Київ, 2021. 37 с.
74. Філімонов С. Аналіз понять «дозвілля», в сучасній науковій літературі. *Наукові записки: Серія. Педагогічні науки*. Кіровоград: КДПУ ім.В.Винниченка, 2013. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.kspu.kr.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=834%3A--lr----&catid=61%3A-46&Itemid=189&lang=uk
75. Форми організації дозвілля дітей та молоді: методичні матеріали до тренінгу / авт.-упоряд. : В. В. Молочний, С. О. Моньков, О. В. Безпалько; за заг. ред. І. Д. Зверєвої. Київ: Наук. світ, 2005. 58с.
76. Формування ціннісних орієнтирів навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах : монографія / А. Е. Бойко, А. В. Корнієнко, О. В. Литовченко [та ін.]; за ред. В. В. Мачуського. Київ: ТОВ «Артмедіа прінт», 2017. 220 с.
77. Флегонтова Н. М. Педагогічна організація культурного дозвілля школярів: навч.- метод. посіб. Київ, 2007.
78. Чорновалюк В. В. Організація дозвіллевої діяльності молодших школярів в освітньому закладі. ОНУ ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2016. 16 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://dSPACE.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/21768/1/Chornovaliuk%20V.%20V.%206.130102_1.pdf

79. Чупрій Л., Настояща К. Культурні практики населення міста Києва і Київської області. Аналітичний звіт комплексного соціологічного дослідження. Київ. 2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uaculture.org/wp-content/uploads/2020/12/kulturni-praktyku-kyuan-ta-meshkanicziv-kyuivskoyi-oblasti.pdf>
80. Ціннісні орієнтири навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах : методичний посібник / А. Е. Бойко, А. В. Корнієнко, О. В. Литовченко [та ін.] ; за ред. В. В. Мачуського. Київ: ТОВ «Артмедіа прінт» , 2017. 272 с.
81. Цимбалюк Н. М. Соціологія дозвілля: навч. посіб. Київ: ДАККіМ, 2001. 180 с
82. Цимбалюк Н. М. Дозвілля в Україні. Теоретичні та емпіричні аспекти: монографія. Київ: ДАКККіМ, 2003. 224 с.
83. Цимбалюк Н. М. Соціально-педагогічні проблеми удосконалення культурно-дозвіллевої діяльності в закладах культури України (теорія, методологія, практика). Київ: КДІК, 2018. 175 с.
84. Шмаюн О. Ю. (2020). Культурно-дозвіллевий центр як інноваційний заклад особистісного розвитку. *Питання культурології*, (36), 260–268. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.36.2020.221074>
85. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1993. 119 с.
86. Яременко Н. В. Дозвіллезнавство: навч. посіб. Фастів : Поліфаст, 2007. 460 с.

Неопубліковані документи:

87. Звіт роботи КЗ ЦДЮТ м. Сарни у 2019-2020 рр., 25 с. *Поточний архів КЗ ЦДЮТ м. Сарни*
88. Звіт роботи КЗ ЦДЮТ м. Сарни у 2020-2021 рр., 20 с. *Поточний архів КЗ ЦДЮТ м. Сарни*
89. План роботи КЗ ЦДЮТ м. Сарни на 2019 -2020 рр., 60 с. *Поточний архів КЗ ЦДЮТ м. Сарни*

90. План роботи КЗ ЦДЮТ м. Сарни на 2021-2022 рр., 63 с. *Поточний архів КЗ ЦДЮТ м. Сарни*
91. Програма розвитку КЗ ЦДЮТ м. Сарни Сарненської районної ради на 2021-2022 рр., 40 с. *Поточний архів КЗ ЦДЮТ м. Сарни*
92. Публічний звіт голови про роботу Сарненської районної державної адміністрації за 2020 р., 21 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

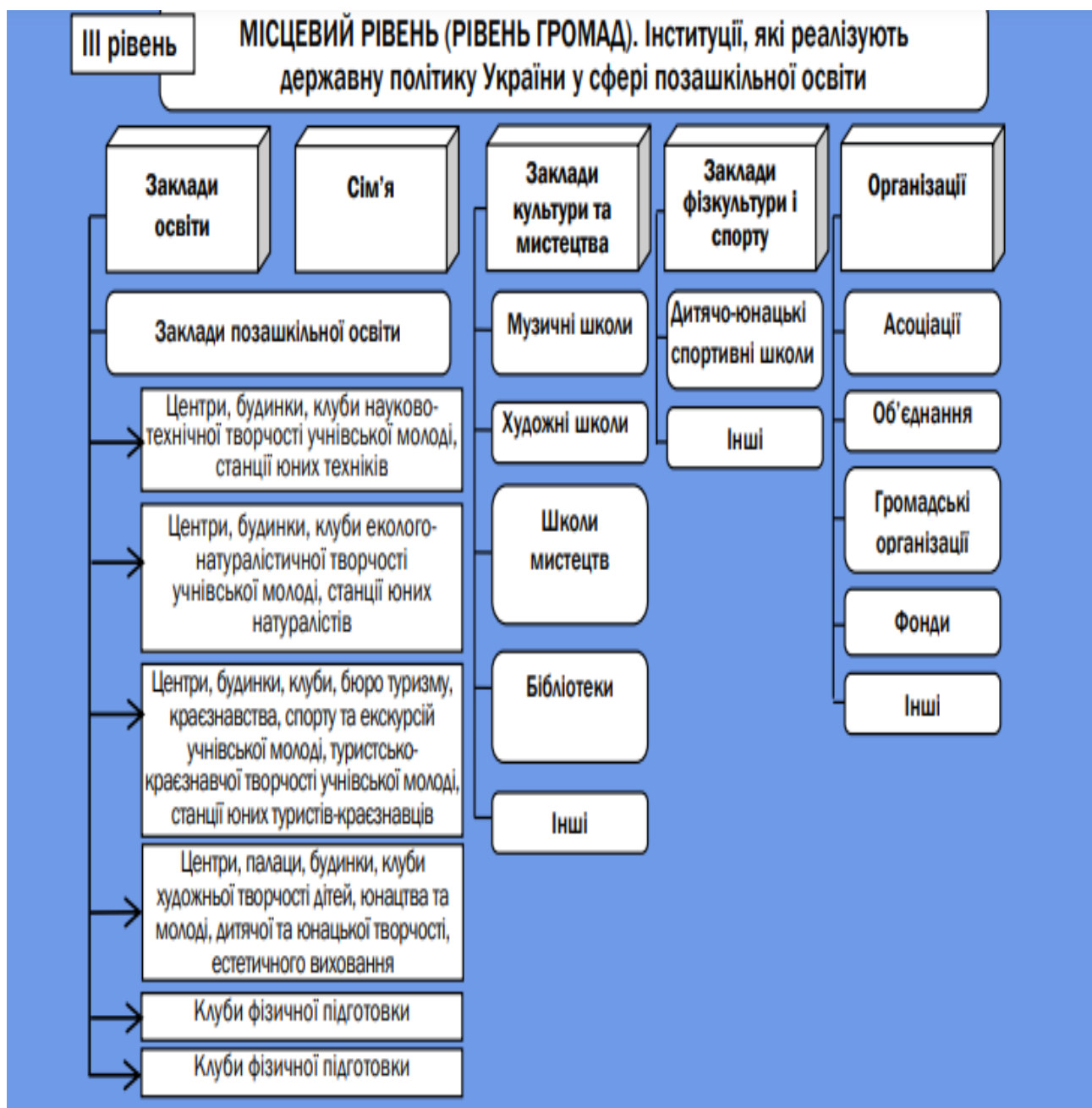

Рис. 1.2. Позашкільна освіта України на місцевому рівні (рівні громад), джерело: [70, с. 18]

Додаток Б

Рис. 2.1. Форми гурткової роботи ЦДЮТ м. Сарни [23]

Додаток В

Нагороди вихованців ЦДЮТ м. Сарни

**Нагороди вихованців ЦДЮТ м. Сарни за участь у Всеукраїнському
дистанційному конкурсі «Таланти України»**

продовження Додатку В

Переможці Васько Діана та Ніколь у дистанційному конкурсі «Я Україна» в номінації Українська пісня

Додаток Г

Масові заходи ЦДЮТ м. Сарни

19 ТРАВНЯ
з 14 по 16 год

ДЕ?
КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості»

ВИШИВАНКА
ГЕНЕТИЧНИЙ КОД НАЦІЇ

ЗАПРОШУЄМО ВНУТРІШНЬОПЕРЕМИЩЕНИХ ОСІБ
ТА ЇХ ДІТЕЙ
НА ПАТРІОТИЧНИЙ ЗАХІД
ПРИУРОЧЕНИЙ ДО ДНЯ ВИШИВАНКИ ТА ДНЯ ЄВРОПИ

Тел для довідок: 0971353429 В закладі є безпечне укриття

В ПРОГРАМІ:

- Аквагрим;
- Майстер-класи: Креативне оформлення печива, виготовлення українського вінка...
- Частування українськими стравами, випічкою та напоями;
- Тематичні фотозони;
- Патріотичний флешмоб «Бережи українське-носи вишиванку»

Дозвіллєвий захід- свято день вишиванки (м. Сарни ЦДЮТ)

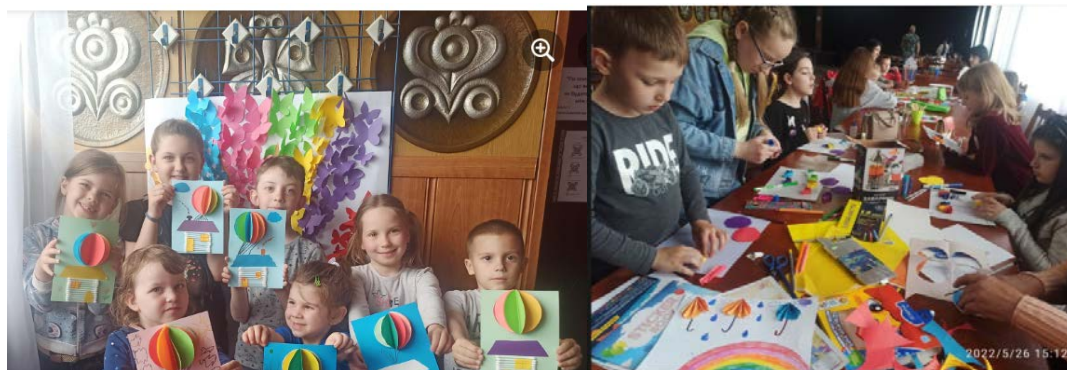
продовження Додаток Г

Організоване свято, День захисту дітей (м. Сарни ЦДЮТ)

Продовження Додатку Г

Дозвілля під час літніх канікул

Додаток Ж

Здобутки вихованців КЗ «Сарненська ДМШ»

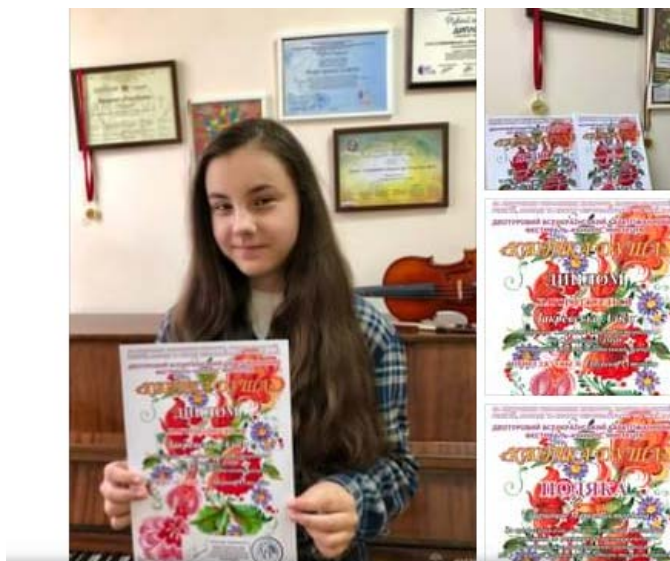

Переможець Сорока Ольга (викладач Світлана Карагезова) – Лауреат II ступеня Міжнародного фестивалю-конкурсу вокально-інструментального мистецтва дитячої та юнацької творчості «Мелодії Різдва» (січень 2022 р.)

Переможець Євгейчук Софія (викладач Світлана Карагезова) - Лауреат II премії у I Міжнародному фестивалі-конкурсі мистецтв "ТАЛАН - ТИ" (м. Київ).

продовження Додатку Ж

Переможець Закревська Аліса – Лауреат 1 премії Всеукраїнського багатожанрового фестивалю-конкурсу мистецтв

Нагорода за участь у Всеукраїнській патріотичній акції дитячо-юнацьких духових оркестрів до Дня Соборності України «Марш Єдності» (КЗ «Сарненська ДМШ» під керівництвом Г. Козійчука)